

ऑगष्ट १९८६

चांदोबा

संस्थापक : 'चक्रपाणी'
संचालक : नागिरेड्डी

मानव हा समाजाचे जोडलेले एक अंग आहे. त्या कारणामुळे त्याच्या जीवनपद्धती त्याच्या चालण्या-बोलण्याच्या व्यवहाराने सुधारू शकतात. ह्याचा बोध आपल्याला 'विलक्षण उपाय' ह्या गोष्टीत वाचावयास मिळेल.

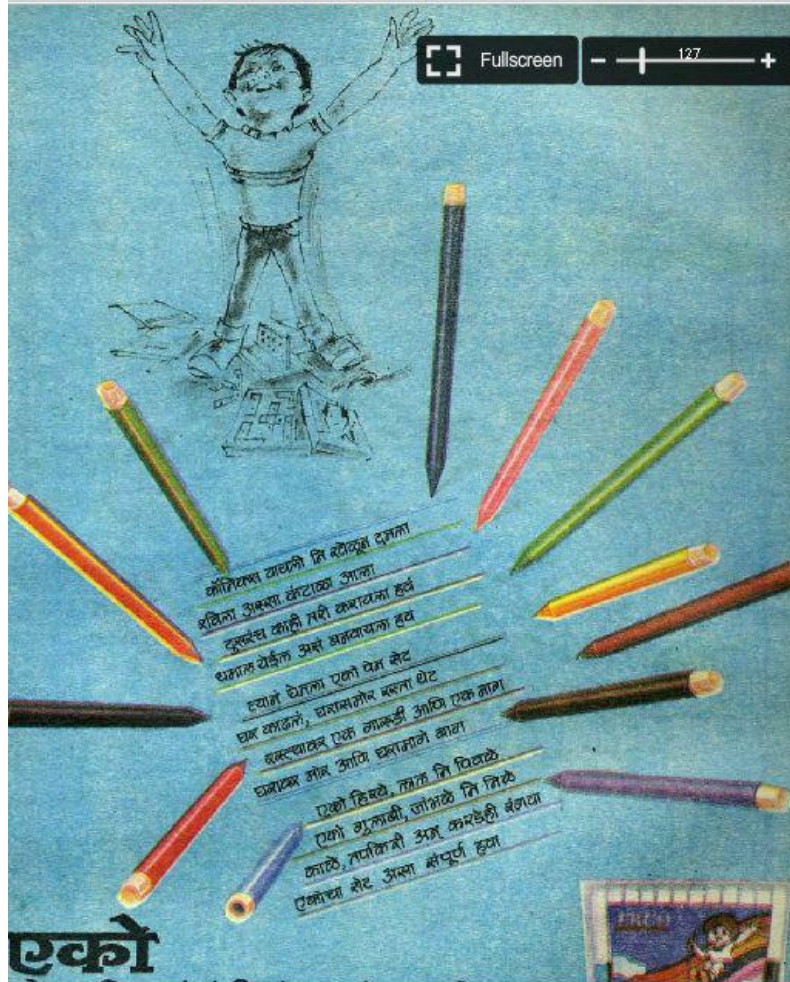
अमर वाणी

धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत ।
सन्निमित्ते वरं त्यागो विनाशे नियते सति ।।

[ज्ञानी व्यक्ति परोपकारासाठी आपली संपत्ती किंवा प्राणाचा त्याग करण्यास सुद्धा मागेपुढे पहात नाही, कारण की त्याना ह्या गोष्टीची खात्री असते की, केव्हां ना केव्हां तरी ह्या वस्तूचा नाश होणारच.]

वर्ष : ३६ ऑगस्ट १९८६ अंक : २
एक प्रत : २-५० :: वार्षिक वर्गणी : ३०-००

चांदोबातील नवलाई

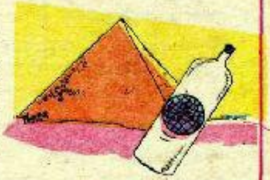
फ्लोरिडामधे ताजमहाल

डोनाल्ड सोल्डिनी नावाच्या अमेरिकन रहिवाश्यांनी फ्लोरिडा येथे ताजमहाला सारखाच कलात्मक महाल बांधण्याचा विचार मांडला आहे. सध्याच्या स्थितीत भारतातील ताज-महाल काही तुरळक अमेरिकन लोकच पाहू शकतात परंतु हाच जर अमेरिकेत असेल तर लाखो लोकांना, तो पहाण्याची संधीं मिळेल. ह्याच एका प्रेरणेने उत्तेजित होऊ डोनाल्डने हा महाल बांधण्याचा निश्चय केला आहे.

पिरॅमिडसच्या युगातील हवा

जवळजवळ ४,६०० वर्षापूर्वी चियोप्स पिरॅमिडचे बांधकाम झाले सध्या काही वैज्ञानिक पिरॅमिडच्या तळातील एकत्र जमलेला वायु बाटल्यामधे भरुन त्याचे संशोधन करीत आहेत. त्यावरुन पृथ्वीच्या पोटातील जलवायुच्या अदांजाने ह्या गोष्टीचा सुद्धा शोध लागेल प्राचिन काळचे निवासी मौल्यवान वस्तू इतकी वर्षे कशी सुरक्षित ठेऊ शकत होते.

फक्त माहिलांसाठी

सौदी अरेबिया मधे फक्त बायकांनाच काम करण्यासाठी एक कारखाना स्थापन करण्यात आला आहे. त्या देशात असा नियम आहे की, स्त्री व पुरुषांना एकत्र मिळून काम करता येत नाही. त्यासाठी ही सोय केली आहे.

तुम्हांला माहीत आहे कां ?

१. जगातील सर्वात मोठे प्राचीन राज-धानीचे शहर कोणते ?
२. मास्कोतील पूर्वरूसची राजधानी कोणती ?
३. नार्वेची राजधानी ओस्लो नगराचे पूर्वनाव काय होते ?
४. कानबेर्रा के पूर्व ऑस्ट्रेलियाच्या राज-धानीचे शहर कोणते ?
५. इजिप्तची राजधानी कैरो ह्या शहराचे दुसरे नाव काय ?

[उत्तरे पान ६५ वर पहावीत]

कार्तवीर्यार्जुन

प्राचीनकाळात नर्मदा नदी काठी वसलेल्या महिष्मती नगरात राजा कार्तवीर्यार्जुन राज्य करीत होता. त्याची प्रबळ तीव्र इच्छा होतीं की कोणतेही कार्य असो ते स्वतःच्या हाताने संपन्न होण्याची शक्ति प्राप्त व्हावी त्यांनी दत्तात्रेयाची उपासना करून एक हजार हात वराच्या रूपाने प्राप्त केले.

एक हजार हात वररूपाने प्राप्त झालेले पाहून कार्तवीर्यार्जुनाच्या मनातील अहंकार वाढत गेला एके दिवशी तो नदीत स्नान करीत असता त्याच्या मनांत आले की, हा नदीचा प्रवाह हाताने थांबवावा त्या कल्पनेने तो हुरळून गेला व त्याने आपले हात पसरले त्याच्या परिणाम व्हायचा तोच झाला नदीत तुफान माजले. व रावणाची सेना बुडाली ते पाहून रावणाला अत्यंत संताप आला. आणि त्याने कार्तवीर्या बरोबर युद्ध केले व तो त्यात हारला त्याकारणाने कार्तवीर्याचा अहंकार जास्तच वाढला.

एकदा कार्तवीर्याने गिरीनगरचे जंगल जाळण्याची अग्निदेवाला अनुमती दिली. अपव नावाच्या मुनींचा आश्रम जळून गेला. त्यानी क्रुद्ध होऊन कार्तवीर्याला शाप दिला–"तू एक हाजार हात मिळवून गर्विष्ठ झाला आहेस. त्यामुळे तू त्याला वंचित होशिल." नंतर काही दिवसांने कार्तवीर्याने जमदग्नींच्या आश्रमातून त्याची कामधेनु चोरण्याचा प्रयत्न केला व तो निष्फळ झाला. त्यांनी जमदग्नीना मारून टाकले. ह्यानंतर जमदग्नीचा मुलगा परशुराम आश्रमात परत आला आणि ते पाहून त्यांनी कार्तवीर्याच्या हजार हातांना सपासप कापून काढले. शेवटी रागाने वध केला.

त्रिकालचे पांडित्य

चंडिकापुर गावात जगन्नाथ नावाचा एक ब्राह्मण रहात होता. त्याला लागोपाठ तिन मुलींच्या पाठीवर एक मुलगा झाला. त्याचे नाव त्यानं त्रिकाल असे ठेवले. बऱ्याच वर्षाने त्यांच्या घरात मुलगा जन्मला त्यामुळे सर्वांनी त्याचे अत्यंत कोडकौतुकाने लाड केले. त्यामुळे तो अतिशय उडाणटप्पु निघाला. त्याच्या तीन मोठ्या बहिणी लग्न होऊन आपापल्या सासरी निघून गेल्या. तेव्हां आईवडिलांना त्याची खूप चिंता वाटू लागली. कारण त्रिकालचे अभ्यासात अजिबात लक्ष नव्हते.

एके दिवशी एक साधु जगन्नाथच्या दारासमोर येऊन उभा राहीला व हांका मारून म्हणाला–"माई, मला भिक्षा घाला व आपल्या विवंचना दूर करा."

तो हांक ऐकून जगन्नाथ धावतच बाहेर आला आणि त्या साधूला पाहून म्हणाला–"स्वामी, आमच्या घरची भिक्षा स्विकार करावीत."

तेव्हां त्या साधूने जगन्नाथच्या घरचे जेवण जेवून संतुष्टी दर्शवली आणि म्हणाला–"तुम्ही मला संतुष्ट केलेत. तेव्हां सांगा आपल्याला कसली चिंता आहे."

जगन्नाथने साधूला मुलांविषयी सर्व गोष्टी ऐकवल्या आणि विचारले–"महात्मन, आम्हांला उद्या आहोत का नाही ते माहीत नाही. तेव्हां आम्हांला काळजी वाटते. पुढे आमचा मुलगा आयुष्य कसे जगणार."

साधुने मुलाला पहाण्याची इच्छा प्रकट केली. जगन्नाथने आपल्या बायकोला शेजाऱ्याच्या घरी पाठवून त्याला आणावयास सांगितले.

साधूने त्रिकालला आपल्या जवळ बसवत त्याचा हात निरखून पाहिला व जगन्नाथलां म्हटले–"महाशय, तुम्ही तुमच्या मुलाची

अजिबात कांळजी करू नका. त्याला राजाश्रय प्राप्त होणार आहे. ते वैभव पहाण्यासाठी तुम्ही जगणार आहात."

"स्वामी, त्रिकालला कोणत्याही शिक्षणाची आवड नाही. असे असताना तो राजाश्रय कसा काय मिळवु शकेल?" जगन्नाथने व्याकुळतेने विचारले.

तुझे म्हणणे खरे आहे. परंतु कोणत्याही गोष्टीसाठी साधनेची जरूरी असते. तू त्रिकालला संस्कृत शिकव. तो ह्याच भाषेद्वारे राजाश्रय प्राप्त करेल." साधूने सांगितले.

जगन्नाथने चिंतेने विचारले–"महात्मन, हा साधारण विद्या सुद्धा शिकत नाही तेव्हां संस्कृत कसे काय शिकेल?"

तेव्हां त्रिकाल वडिलांना म्हणाला–"बाबा, तुम्ही उगाच कशाला काळजी करता. मी कष्टाने संस्कृत शिकेन. पहा हो, तुमच्या मुलाच्या उपजत गुणांची झल्लक त्याला तर आताच संस्कृताची अभिरुची निर्माण होवू लागली आहे. माझ्या सांगण्यावर विश्वास ठेवा." असे सांगून साधू निघून गेला.

जगन्नाथला संस्कृत भाषेची थोडीफार माहीती होती. त्यामुळे त्याने, आपल्या मुलाला त्या दिवसापासून संस्कृत शिकविण्यास सुरवात केली. परंतु त्रिकाल एक शब्द देखिल शिकू शकला नाही.

एक दिवस जगन्नाथ व्यथित होत पत्नीला म्हणाला–"ऐकलस कां, आपला मुलगा अगदीच बुद्दु आहे. भाषेचे ज्ञान त्याला झाले नाही तर त्याचे भविष्यपण व्यर्थ तेव्हां मला समजतच नाही मी आता काय करावे?"

"तुम्ही कायहो साध्या साध्या गोष्टी सुद्धा समजण्यासारख्या सांगत नाहीत. तेव्हां त्रिकाल सस्कृत काय शिकणार कप्पाळ! त्याला चांगल्या गुरुची आवश्यकता असते." त्रिकालच्या आईने नवऱ्याला समजावत म्हटले.

जगन्नाथला बायकोंचे म्हणणें पटले पण त्याच्या गावात संस्कृत शिकविणारा एकही गुरू नव्हता. पण शेजार गावी माताचरण नावाचा एक संस्कृत पंडीत रहात होता. त्याच्याबद्दल अशी प्रसिद्धी होती की, तो मनुष्यालाच काय पण जनावरांना सुद्धा संस्कृत शिकवून प्रवीण करत असे. तेव्हां जगन्नाथने त्रिकालला त्या गुरूंच्या पाशी नेले व त्याला त्यांचा हाती सोपवले.

तेव्हां गुरूंनी जगन्नाथना म्हटले–"महाशय, भाषा शिकणें म्हणजे एक कला आहे. त्यात संस्कृत ही भाषा सर्वात कठीण तरी सुद्धा दोन वर्षांच्या आत मी तुमच्या मुलाला संस्कृत शिकवून तरबेज करेन ह्याला भाषांचे पूर्ण ज्ञान देईन."

"गुरुदेव, खरोखरी माझ्या मुलाला संस्कृत येईल कां? तुम्ही त्याचे म्हणता सारे आयुष्य संस्कृत भाषेवरच अवलंबून आहे." जगन्नाथ म्हणाला.

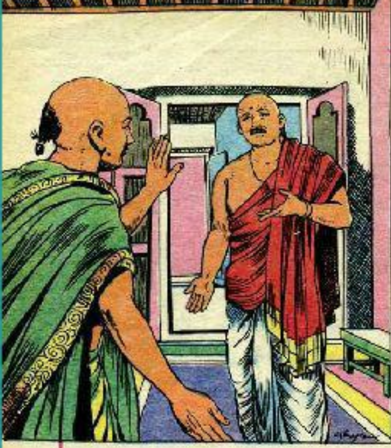
"तुम्ही हताश होवू नका. मी अशी प्रतिज्ञा केली आहे की माझ्या पाशी यऊन जो संस्कृतचे ज्ञान न घेता परत जातो त्या दिवसा पासून मी संस्कृत शिकवणे सोडून देतो आणि आजपर्यंत असा कोणाताही विद्यार्थी निघाला नाही की, तो संस्कृतचे शिक्षण न घेता परत गेला आहे." माताचरणने त्यांना म्हटले.

जगन्नाथना त्याचे बोलणे ऐकून अत्यंत आनंद झाला. माताचरणांनी त्रिकालला

संस्कृत शिकविण्यास सुरवात केली आणि शेवटी ते अशा निर्णयाला पोहोचले की, त्रिकालला संस्कृत शिकविणे आपल्याला कदापी शक्य होणार नाहीं. परंतु ही गोष्ट त्यांनी जर स्विकारली नाही तर आपल्याला आपला पेशा चालवणे कठीण होईल.

त्या कारणानी माताचरणांनी दोन वर्षे मोठ्या कष्टाने त्रिकालला शिक्षण दिले. नंतर म्हणाले–"ऐक, आता तुझे शिक्षण संपले. तुझी संस्कृत भाषेत बरोबरी करणारा कोणी विद्वान नाही. परंतु एक लक्षात ठेव. तू नेहमी मोठ्या पंडितांबरोबरच गप्पागोष्टी कर. साधारण लोकांबरोबर नको. संस्कृत ही देवभाषा आहे. त्यामुळे

ती साधारण लोकांसोबत बोलण्याची नाही.

त्रिकालने प्रसन्नतापूर्वक गुरूनां साष्टांग नमस्कार घातला व त्याचा निरोप घेत निवेदन केले. "गुरुदेव, मी आपले ऋण जन्मभर विसरणार नाही. तुम्ही माझ्या भविष्याबद्दल एक चांगला मार्ग दाखविलात. मीं तुम्हांला गुरुदक्षिणेंच्या रूपाने काहीतरी देईन कृपा करून सांगा तुम्हाला काय हवे ?"

"बाळ एक लक्षात ठेव जर तुला कोणी विचारले की तुला संस्कृत कोणी शिकवले तर चुकून सुद्धा तू माझे नाव सांगू नकोस हीच मला तझी गरुदक्षिणा समज." गरू म्हणाले.

त्रिकालने गुरूंनी सांगितलेली गोष्ट मान्य केली व आपल्या घरी परत येऊन वडिलांना म्हणाला–" बाबा, मी पूर्णरूपाने संस्कृतचे ज्ञान प्राप्त केले आहे. तेव्हां त्यांना आपल्या मुलाच्या ज्ञानाची परिक्षा घ्याविशी वाटली.

तेव्हां त्रिकाल त्यांना म्हणाला–" बाबा, गुरूंची आज्ञा आहे की मी फक्त महा-पंडीतांच्या बरोबरच संस्कृत मधे बोलावे अन्य लोकांच्या बरोबर नाही. त्यामुळे मी आपल्या बरोबर बोलू शकत नाही. जर कां तुम्ही कोणता चांगला मुहूर्त काढलात तर मी देशाटनाला जावे म्हणतो. माझा असा मानस आहे की, देशातील संस्कृत पंडीतांना शास्त्रार्थात मी पराजित करून दाखवीन.

जगन्नाथला आपल्या मुलाचे बोलणें ऐकून अत्यंत आनंद वाटला. ते म्हणाले– "बाळ, मला खात्री आहे. त्या साधुचे बोलणे खरे होणार तू नक्कीच देशाटनाला जा." असे म्हणत त्यांनी एक शुभमुहूर्त काढला व आपल्या मुलाला पाठवले.

राजधानीच्या वाटेवर असलेल्या स्वर्ण-पुरच्या ठिकाणी त्याने आपला मुक्काम ठोकला आणि एका चांगल्या गृहस्थाच्या ठिकाणी उतरला. त्याची बायको अत्यंत भांडकुदळ होती. परक्या माणसाला घरात आश्रय दिला हा आरोप नवऱ्यावर लादून ति त्याच्याशी भांडू लागली.

ते ऐकून त्रिकाल अत्यंत शांत स्वरात म्हणाला–" बाई. मी संस्कृतचा एक महान पंडीत आहे. माझ्या येण्याने तर तुमचे घर पवित्र झाले तुम्ही खुश व्हा."

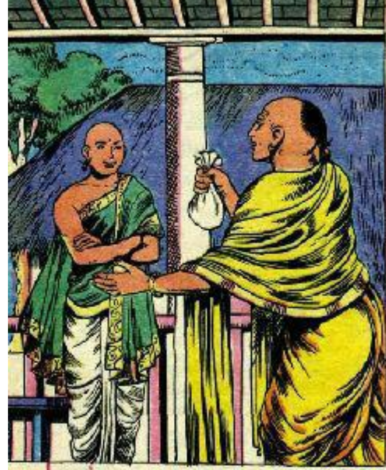
त्रिकालचे बोलणें ऐकून ती भांडकुदळ बाई त्याच्यावर जास्तच उखडली म्हणाली– "अरे, संस्कृतमधे पंडीत होणें म्हणजे काय मोठे शहाणपण आहे? मी सुद्धा पंडीत आहे !"

ते उत्तर ऐकून तो प्रसन्न झाला व म्हणाला ही तर चांगलीच संधी आहे आपण दोघे संस्कृतमधेच गप्पा मारू" असे म्हणून तो तिच्याशी संस्कृतमधे बोलू लागला.

त्रिकालचे बोलणे ऐकून ती भांडकुदळ बाई दचकुन गेली. तिने आजतागायत अशी भाषा कधी ऐकलेली नव्हती. तिला वाटले की त्रिकाल कोणी महान मांत्रिक असावा ती घाबरत म्हणाली–" महाशय, मला शाप देऊ नका. माझ्या पतीने मला चांगला धडा मिळावा ह्या कारणाने आपल्याला बोलावलेले दिसते आहे. मी ह्यापुढे माझ्या नवऱ्याने सांगितलेले सर्व ऐकने."

त्रिकालने विचार केला की, आपल्या पांडित्यानेच त्या बाईच्या वागण्यात अदभुत बदल घडला. आपल्या भांडकुदळ बायकोच्या स्वभावात बदल झाल्यामुळे गृहस्थाने त्रिकालला शंभर सोन्याची नाणी बक्षीस दिली व म्हटले–" आमच्या स्वर्णपुर गावात

कवितानंद नावाचा एक संस्कृत पंडीत आहे त्यांनी प्रतिज्ञा केली आहे की त्यांना जो कोणी पराजित करेल त्याला एक हजार सुवर्णमुद्रा बक्षिस मिळतील तुम्ही त्यांना आजच जाऊन भेटा ?"

दुसऱ्या दिवशी त्रिकालने पहाटे कवितानंदाची भेट घेतली व आपल्या येण्याचे कारण सांगत संस्कृत मधे बोलू लागला. त्याचे ते बोलणें कवितानंदाच्या बिलकुल डोक्यात शिरले नाही. ते आपल्या अर्धवट ज्ञानाला खुप मोठे समजून स्वतःला विद्वान मानत होते.

त्रिकालचे बोलणे ऐकून तें बिचकले त्यांनी मनाशी विचार केला की, हा कोणी आपल्याहून महान पंडित असावा. ते म्हणाले–"महाशय, तुमच्या बरोबर शास्त्रार्थ करून जर कां मी हारलो तर स्वर्णपुरमधील माझी प्रतिष्ठा धुळीस मिळेल. मी तुम्हांला एक हजार सुवर्णमुद्रा देतो. तुम्ही परत जा. नाहीतर आमच्या देशाचा राजा वराहसेन संस्कृत भाषेचा गाढा आहे. त्यांच्या समोर तुम्ही आपले पांडित्य दाखवा."

त्रिकालने कवितानंदाचे म्हणणे मान्य केले व त्याच्यापासून एक हजार नाणीं घेऊन तो सरळ राजधानीच्या मार्गाला लागला. तेथे पोहोचल्यावर चौकशी अंती त्यांना असे समजले की राजदरबारात चतुरपाद नावाचा एक संस्कृत पंडीत आहे प्रथम त्यांची भेट केली तरच राजाची भेट होते. त्रिकाल चतुरपाद पंडीताना भेटला व त्यांच्या समोर आपल्या पांडित्याचे प्रदर्शन केले.

चतुरपादने त्रिकालला दटावीत म्हटले– "मुला, संस्कृत भाषा अत्यंत मधुर असते. तुझ्या तोंडून ती भ्रष्ट होऊन बाहेर पडते आहे. तुझ्या उच्चारामधे सुद्धा भाषा व व्याकरण ह्याचा अभाव आढळतो आहे. आमच्या देशाचे राजा वराहसेन ह्यांनी जर कां तुझ्या तोंडी भाषा ऐकली तर ते तुझी जीभ छाटून टाकतील. तू कष्ट करून तुझे

आयुष्य आनंदाने चालव परतीच्या वाट खर्चास जर तुला पैसे पाहीजे असतील तर मी तुला शंभर सोन्याची नाणी देतो.

चतुरपादच्या बोलण्यावर त्रिकालचा विश्वास बसला नाही. तो चिडून त्याला म्हणाला–"तुम्ही माझ्या पांडित्याचा द्वेष करता आहांत आणि असा विचार करून घाबरता की मी राजाचे दर्शन घेतले तर तुम्हांला तुमच्या पदाची भीती निर्माण होईल." असे म्हणत त्यांनी चतुरपादची निंदा केली.

चतुरपाद शांतपणे म्हणाले–"मी तर तुझ्या हिताची गोष्ट सांगितली ते सोडून तू मलाच दोष देतोस. इथे काही दिवसांपासुन महाराजांचे आरोग्य ठिक नाही. ते अस्वस्थ आहेत. तुला मी राजाचे दर्शन करवतो. त्यानंतर जे काय व्हायचे ते तुझे नशिब."

"राजाचे दर्शन घेतल्यानंतर नक्कीच मला राजदरबारात नोकरी मिळेल. ह्याची मला खात्री वाटते तसे झाले तर मी आपला अत्यंत आभारी होईन." त्रिकाल त्यांना म्हणाला.

"ऐक, राजाच्या समोर ही गोष्ट उघडी करू नकोस की माझ्या मुळे तुला राजाचे दर्शन खूप झाले. तेवढे सांभाळलेस तरी खूप." चतुरपाद म्हणाले.

त्याच दिवशी त्रिकालला राजाचे दर्शन झाले. राजा वराहसेनने विचारले–"तू कोण ? आणि कशा करीता आला आहेस ?"

"माझे नाव त्रिकाल आहे. मी संस्कृतचा महापंडीत आहे. मी माझ्या पांडित्याचे प्रदर्शन करून राजाश्रय मिळविण्याच्या हेतूने आलो आहे." त्रिकाल एका दमात त्यांना म्हणाला.

त्यावेळी राजा अत्यंत थकलेले होते. त्यांनी त्रिकालला म्हटले–"तू तर अगदी लहान दिसतो आहेस. मग तुला एवढे संस्कृतचे अगाध ज्ञान कसे ?"

"एका गुरूनीं मला दोन वर्षाच्या आत निष्णात पंडीत बनवले आहे" असे सांगून

त्रिकाल राजा बरोबर संस्कृत मधे बोलू लागला.

त्रिकालचे बोलणे ऐकून वराहसेन राजाला खदखदून हंसू आले. त्यांनी हसणे कसेबसे सावरले व म्हटले–" सांग, कोणत्या गुरुपाशी तू ही विद्या प्राप्त केलीस.

" माझ्या गुरूने मला सांगितले आहे की माझे नाव गुप्त ठेवणे हिच तुझी मला गुरुदक्षिणा आहे. म्हणून मला त्यांचे नावं सांगता येणार नाही." त्रिकाल म्हणाला.

राजाला त्याचे उत्तर ऐकून पुन्हां हंसू येऊ लागले त्यांनी त्रिकालकडून सर्व गोष्टीची माहीती काढली आणि त्या रात्री त्याला आपल्या शयनगृहात झोपण्यास सांगितले.

दुसऱ्या दिवशी राजवैद्याने येऊन राजाला तपासले व अत्यंत आनंदाने म्हटले–" महाराज, एका रात्रीत आपल्या तब्बेती मधे फार मोठा बदल घडला आहे. मला वाटते की, माझ्या औषधाचा आपल्यावर चांगलाच उपयोग होवू लागला आहे.

" जेव्हां माणसाचे शरिर व मन सहमत असते तेव्हांच औषधांचा त्याला उपयोग होतो. मी अनेंक कारणांनी त्रासलो होतो. तशा स्थितित त्रिकालच्या संस्कृत भाषेने माझ्या मनाचे मनोरंजन झाले. मग काय मी मागच्या साऱ्या गोष्टी क्षणात विसरून गेलो." राजा वराहसेन म्हणाले.

ह्यानंतर त्रिकालला राजदरबारात राजाश्रय प्राप्त झाला. तो संस्कृतच्या भाषेने राजदरबारी लोकांचे मनोरंजन करू लागला. हेच त्याचे रोजचे काम झाले.

अशाप्रकारे राजाश्रय मिळाल्यानंतर त्रिकालने आपल्या आईवडिलांना राजधानीला बोलावून घेतले आपल्या मुलाची प्रगती पाहून आनंदाने त्याचे वडिल जगन्नाथ मनात म्हणून लागले कसे कां होईनां साधूने वदवलेली वाणी सत्य सिद्ध झाली.

[२]

[धवलगिरीचा राजकुमार चित्रसेन शिकारीला गेला. त्यांने एका पहाडीभागातील गुहेमधे एका सिद्धपुरूषाला पाहिले. त्या सिद्धपुरूषाने त्याला एक वेताने बनवलेली टोपली दिली. त्याच्या आत त्याला अदभुत सुंदर महाल दिसला. तेवढ्यात भयंकर उग्राक्ष नावाचा राक्षस अवतिर्ण झाला. चित्रसेनने आपला पहिला मुलगा देण्याचे त्याला वचन दिले. ह्यानंतर...]

उग्राक्ष त्या घनदाट जंगलात एकदम अदृश्य झाला. चित्रसेनला मोठे हायसे वाटले की, चला राक्षसाची पाठीमागची कटकट तरी मिटली. आपण जिवानिशी सुटलो. आता त्याला त्याच्या पुढे एकच गहन प्रश्न निर्माण झाला की, आता कोणताही प्रयत्न करून धवलगिरी नगरात पोहोचावयास हवे. ते कसे साध्य करायचे? हाच विचार करीत चित्रसेन ताडकन् उठून उभा राहीला. त्याने पश्चिम दिशेकडे वळून पाहिले. आता सूर्यास्ताला अगदी थोडा अवधीच उरलेला होता. त्याच्या दृष्टी समोर आकाशाला भिडणारा गगनचुंबी एक महाल उभा होता. त्याच्या चारी तटावर सूर्याची लाल पिवळी किरणे चम चम करीत होती. त्या प्रकाशाने सर्व किल्ल्यांचे तट सुद्धा तेजाने झळकुन निघत होते.

"अरे वा! किती सुंदर महाल आहे. ह्या महालाच्या आत कोणाचे वास्तव्य असावे? अस्वले गिधाडे तर रहात नसतील नां? असा विचार मनाशीं करीत तो दुसऱ्या बाजूला वळून चालू लागला.

चित्रसेन चारपांच पावले चालत गेला असेल नसेल तेवढ्यात त्याला एक मंजुळ ध्वनी ऐकू आला–"महाराज!" महाराज कोण आहे? ह्या अशा जंगलात माणसाचा आवाज कसा बरे? असा विचार करीत चित्रसेन आश्चर्य करू लागला. त्याने मागे वळून पाहिले. त्याच्या डोळ्यावर विश्वास बसेना तीन माणसे अत्यंत मौल्यवान किंमती वस्त्रे आभुषणे घातलेली व त्याच्या पाठीमागे काही शिपायी सैनिक उभे असल्याचे त्याला दिसले. तो विचित्र प्रकार पाहून चित्रसेनने स्वतःला चिमटा काढून पाहीला. तो काही बोलणार इतक्यात त्यातील एक माणूस पुढे आला व त्याला प्रणाम करीत म्हणाला–"महाराज, आपण बराच वेळ होऊन गेला तरी राजमहालात परत आला नाहीत म्हणून आम्ही आपल्याला जंगलात खूप शोधले शेवटी आपली इथे भेट झाली.

"मी महाराज आहे?" आश्चर्यचकित होत चित्रसेनने विचारले.

ते उत्तर ऐकताच चित्रसेनला महाराज म्हणणारी व्यक्ति झटक्यात मागे झाली व अत्यंत केविलपणे सेनापतीला म्हणू लागली–"सेनापती, असे वाटते की महाराज खूप थकलेले आहेत भोई लोक कोठे गेले?"

"मंत्री महाशय, आपण त्या लोकांना झाडाच्या आडोश्याला लपून राहून आपण आज्ञा करण्याची वाट पहायला सांगितले होते नां! असे म्हणून सेनापती त्यांच्या पासून थोडा दूर गेला व तेथून जोरात टाळ्या वाजविल्या तितक्यात संकेत करीत काही लोक पुढे आले. पाठोपाठ त्यांना काही शब्द ऐकू आले–"सरकार, आम्ही आलोच आहोत." असे म्हणत एका अवजड मेणा उचलून घेऊन चार बलदंड माणसे समोर आली.

सेनापतीकडून आदराने मंत्री म्हणवला गेलेला माणुस मोठ्या श्रद्धेने चित्रसेनच्या समोर आला मान झुकून प्रणाम करीत म्हणाला–"महाराज, मी पालखी मागविली. आपण त्यात चढून बसावे. हे भोई लोक मोठ्या सावधतेने आपल्याला राजमहालामधे नेऊन पोहोचवतील. आपल्याला कोणतेही शारिरीक कष्ट पडणार नाहीत."

मंत्र्याच्या बोलण्याने चित्रसेनला खरोखरीच आपण खूपच परिश्रम केले की काय असे उगाचच वाटू लागले आणि त्याने अगदी एक पाऊलही उचलवत नसल्यासारखे भासवून एकदम पालखीत उडी मारली. मंत्र्याने भोयांना आज्ञा केली. "हुं" आता तुम्ही जाऊ शकता. तितक्यात एका माणसाने जवळ येत मंत्र्याच्या कानामधे काही तरी येऊन सांगितले. मंत्र्याने त्या माणसास समजावीत म्हटले–"खजिनदार, क्षमा करा ह्या क्षणी महाराजांना विश्रांतीची अत्यंत जरूर आहे. त्यामुळे ह्या विषयावर नंतर चर्चा केली जाईल ही वेळ गप्पांची नाही."

पालखीत स्थानापन्न झालेला चित्रसेन मनातल्या मनात कल्पनेनेच दंग झाला– "अरे वा, माझ्यासाठी राजमहालच काय

पण मंत्रीं, सेनापती खजिनदार वगैरे सुद्धा आहेत."

थोड्या वेळातच भोयांनी चित्रसेनला राजमहालातील सर्वात वरच्या महालात उतरविले. चित्रसेनने पालखीतून खाली उतरून मोठ्या दालनात प्रवेश केला. तेथे असलेले वैभव पाहून त्याचे डोळ्याचे पारणे फिटले. जमिनीवर मऊमऊ गालिचे घातले होते. गाद्यालोड तक्के अतिशय मुलायम होते. खांबावर असंख्य फुलेपाने काढलेली होती. त्याला आपण स्वप्नात तर नाही ना असे क्षणभर वाटू लागले.

शेवटी त्याने विचार केला की, हे सारे सिद्धपुरुषाच्या महिमांचे फळ आहे. त्यानें

आपल्या मनाची खोटी समजुत घातलीं. ज्या सिद्धपुरुषाला एका छोटया टोपलीतून महाल उत्पन्न करता आला. त्याला काय सेनापती मंत्री नोकर चाकर सेवकांना निर्माण करणे कठीण होईल ?"

चित्रसेन मनातून आपल्यावर उपकार करणाऱ्या त्या सिद्धपुरुषाला आठवून त्याचा विचार करीत होता. तेवढ्यात त्याच्या समोर पंचपक्वान्नाने भरलेले थाळे ठेवण्यात आले. त्याला दुपारपासून अतिशय भुक लागलेली होती. त्यामुळे त्यानें समोरचे पदार्थं मिटक्या मारीत पोटभर खाल्ले त्यानंतर मऊ गादीवर विश्रांती घेत पुढे काय करावे ह्याचा विचार करू लागला.

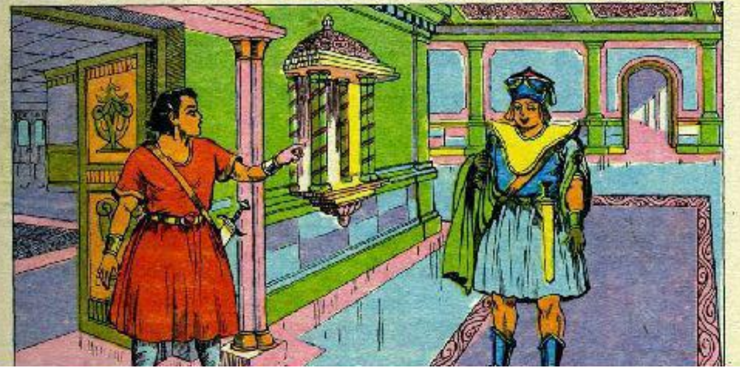
त्याच विचारात पेंग येऊन तो झोपी गेला. जेव्हां त्याची झोप उघडली तेव्हां त्याच्या अंगावर सूर्याची कोवळी कोवळी किरणे राजमहालाच्या झरोक्यातून सरळ त्याच्या शयनशय्येवर येऊन पडली होती. त्यावर त्याने मनाशी म्हटले की, ह्या अपूर्व महालात आपण एक पूर्णं रात्र आनंदाने घालविली. आता काय? पहाट झाली. त्याने उठून प्रातर्विधी आटोपले व तो त्या दालनातून बाहेर पडू लागला तितक्यात दारातच त्याची व मंत्र्याची भेट झाली. ते म्हणाले–"मला खात्री वाटते की आपण पूर्ण रात्र सुखनिद्रेचा अनुभव घेतला असावा. आपली आज्ञा असेल तर मी राज्या संबंधीत काही मुख्य गोष्टी आपणास निवेदन करू इच्छितो.

तसे पाहिले तर, चित्रसेनला राज्य राज्यकारभाराविषयी काहीही माहीती नव्हती, त्याचे वडील धवलगिरीवर राज्य करीत होते. त्याच्या नंतर तर त्याचा मोठा भाऊ शुरसेन राज्याचा वारस होता. त्या कारणामुळे त्याने कधी राज्या बाबतीत जिज्ञासा ठेवली नाही की रूचो घेतली नाही. परंतु मंत्र्याने जेव्हां हि समस्या त्याच्या समोर ठेऊन त्याचे ध्यान तिकडे वळविले त्यावेळी क्षणभर त्याला आपल्या आईवडिलांची आठवण झाली. जर कां आपला मोठा भाऊ सुखरूप धवलगिरीला पोहोचला असेल तर आपल्या विषयी कुशल क्षेम विचारून ते दोघे चिंतेने व्याकुळ होऊन जातील, त्याकरीता सर्वात प्रथम आपण कुशल असल्याचा समाचार अवगत करून घेतला पाहिजे.

तसा विचार करून चित्रसेन मंत्र्याला म्हणाला–"मंत्रीराज, आपण धवलगिरी राज्याविषयी काहीतरी जाणत असालच. तेव्हां त्या राज्याचा राजा तारकेश्वर ह्यांच्याकडे मी कुशल असल्याचा समाचार ताबडतोब पाठविण्याची व्यवस्था करा नंतर इतर गोष्टींच्या बाबतीत आपण खुलासेवार चर्चा विनिमय करू."

"जशी आज्ञा महाराज, मीं आताच तसा निरोप पाठवून देतो. राजा, खजिनदाराने खजिन्यात असलेल्या संपत्तीची एक

नोंदणी केली आहे. ती तुमच्याकडे आणून देण्यासाठी मी सेवकांना सांगू काय ?" मंत्र्याने राजाला विचारले.

"खजिनदाराला इथे येण्याची जरूर नाही, परंतु खजिन्यातील संपत्तीची नोंदणी माझ्याकडे पाठविण्याची आज्ञा करा." तो म्हणाला.

थोड्या वेळाने सेवकांनी खजिन्यातील नोंदणी राजापाशी आणून दिली. खजिन्यातील संपत्तीची नोंदणी पाहून चित्रसेन अत्यंत चकित झाला. इतके रत्न मोती माणिक जडजवाहीर त्याने पूर्वी कधी पाहीले ही नव्हते त्याने विचार केला की एवढी संपत्ती आपल्या पित्याकडे सुद्धा नसावी.

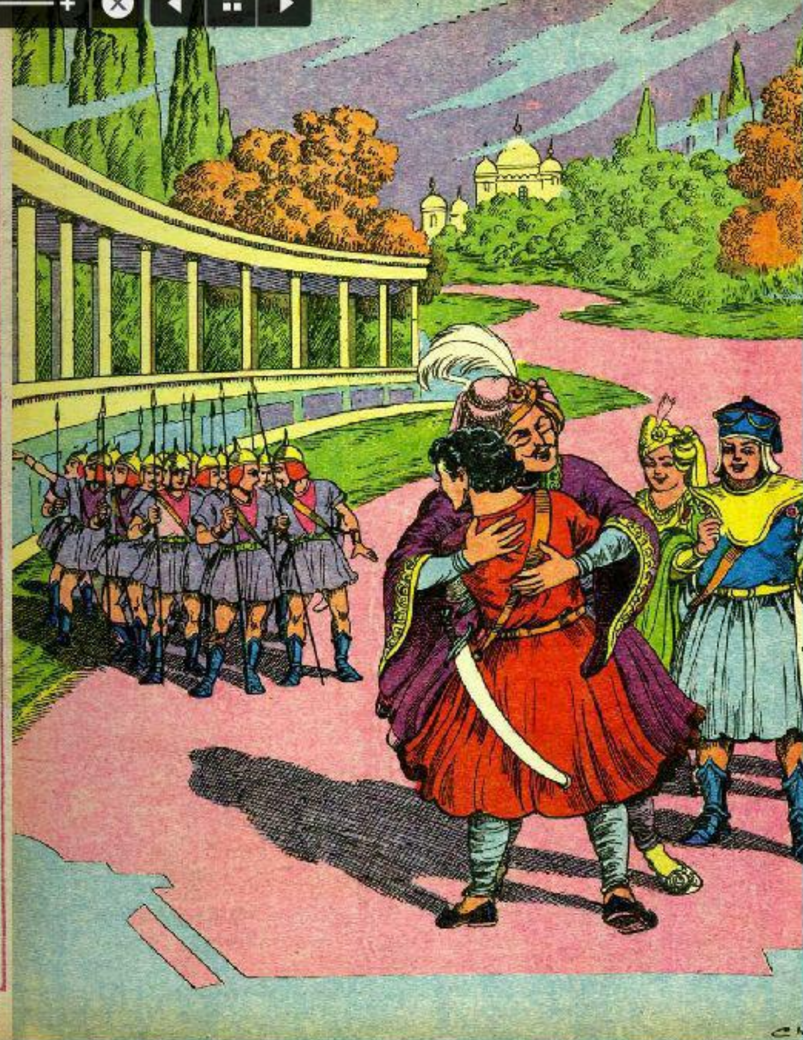
त्या दिवशी संध्याकाळी चित्रसेन खजिनदारा समवेत संपत्तीची पहाणी करीत होता. तेव्हां दूतांनी येऊन राजाला समाचार दिला कीं, त्याचे पिता तारकेश्वर सहपरिवार भेटीस येत आहेत.

तो समाचार मिळताच चित्रसेन महालाच्या समोर येऊन उभा राहला.

आपल्या मुलाला पहाताक्षणी तारकेश्वरला अतिशय गहिवरून आले. त्याने मुलाला प्रेमभराने जवळ घेऊन आलिंगन केले आणि म्हणाले–"बेटा, तुझ्या मोठ्या भावाने येऊन जी हकीकत मला सांगितली तेव्हां मला वाटले की, तुला कोणी जंगलातील रानटी श्वापदाने खाऊन टाकले असावे. परंतु तुला प्रत्यक्षात अशा अवस्थेत पाहून माझा आनंद गगनात मावेनासा झाला आहे. येथील काही सेवकांनी आम्हांला सांगितले की, तू ह्या ठिकाणाचा राजा आहेस. काय हे सर्व खरे आहे का? हा अद्भुत महाल तुझा आहे का ?"

वडिलांच्या प्रश्नाची खरी उत्तरे देण्यासाठी चित्रसेनने उगाच मान हलविली.

"हे असे महान मोठेपण तुला इतक्या सहजासहजी कसे काय प्राप्त झाले. ह्यापूर्वी ह्या महालात कोणता राजा रहात होता. आता ह्याक्षणी ते कोठे आहेत ?" तारकेश्वराने त्याला एका पाठोपाठ विचारले.

" ह्या सर्व गोष्टीचे रहस्य मी आपल्याला एकांतात सांगेन राजदरबारी लोकांना ह्या गोष्टी समजता कामा नये." चित्रसेनने गुप्तपणे सांगितले.

त्या दिवशी रात्री धवलगिरीचा राजा तारकेश्वर व त्याच्या बरोबर आलेल्या सहपरिवारांना मोठ्या थाटाने मेजवानी व मनोरंजनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. त्या समारंभात राजदरबारी लोकांनी व जंगली सरदारानी जातीने भाग घेतला होता. जेव्हां प्रजेतील लोकाना समजले की धवलगिरीचा राजा तारकेश्वर ह्याचाच मुलगा चित्रसेन आपला राजा आहे. तेव्हां त्यांना अतिशय आनंद वाटला.

मेजवानी व समारंभ आटोपताच एकांत पाहून चित्रसेनने आपले पिता तारकेश्वर ह्यांना सारा वृत्तांत कथन केला. तेव्हां पासून की सिंहाना पाहून आपला घोडा उधळला होता. तेथून ते राक्षसाने जे वचन दिले तेथेपर्यंत त्याने सर्व घडलेल्या गोष्टी सांगितल्या.

" बाळ, तू जे राक्षसाला वचन दिलेस. कसे काय पाळणार आहेस ? त्यातून आपल्या सारख्या क्षत्रिय धर्माच्या राजाने आपला प्रथम पुत्र अशा प्रकारे राक्षसाच्या हाती सोपवणे म्हणजे ते काही न्यायसंगत होणारे काम नाही." तारकेश्वरने सांगितले.

"बाबा, अजुनपर्यंत माझे लग्न सुद्धा झाले नाही. ही समस्या तर तेव्हांच उत्पन्न होईल जेव्हां माझे लग्न होईल व मला पहिला मुलगाच होईल व तो अठरा वर्षे जगेल. तेव्हां काही तरी मंत्रतंत्राचा उपयोग करून त्या वचनातून सुटण्याचा प्रयत्न करता येईल," चित्रसेन म्हणाला.

तारकेश्वरला मुलाचे म्हणणे तितकेसे पटले नाही. गोष्ट अशी होती. उग्राक्षाचा संहार करणे फार कठीण होते. त्यावर विचारान्ती तारकेश्वर मुलाला म्हणाला–" एक बाळ, तुझे राज्य धवलगिरीच्या सीमेपाशीच जोडलेले आहे. जेव्हां तुला माझी आवश्यकता वाटले तेव्हां मला पूर्वसुचना दे." मी ताबडतोब मदतीस येईन. (क्रमशः)

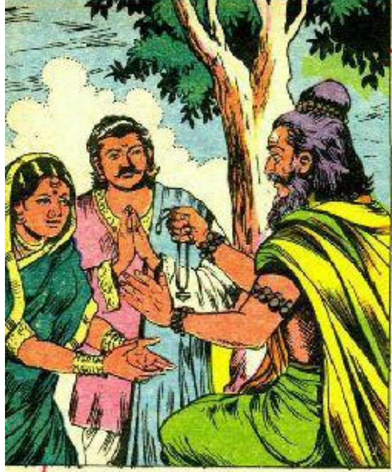

मत्सराचे फळ

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मौनपणें स्मशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–" राजा, तू श्रम करीत आहेस ते प्रशंसनीयच आहे परंतु तुला माहीत आहे का, तुला दुसऱ्याची उन्नती झालेली डोळ्यांनी पहावत नाही. तू त्याचा प्रतिकार करण्यासाठी अपूर्व शक्ति प्राप्त व्हावी म्हणून तर झटत नाहीस नां! तसे असेल तर तुला केव्हाना केव्हां तरी हार मानावीच लागले. ह्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला एका पिता पुत्राची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

लवंग देशात चक्रभुपती नावाचा एक मोठा जमिनदार होता. त्याला बरीच वर्षे मुलबाळ झाले नाही. त्यामुळे तो चिंता

मग्न असे की, आपल्या इस्टेटीला कोणी वारस नाही. तो नेहमी उपासतापास पुजा-अर्चा तिर्थयात्रा वगैरे पुत्रप्राप्तीच्या आशेने करीत होता. तरी सुद्धा त्याला मुल झाले नाही.

चक्रभुपतीच्या घरीं गोपाळ नावाच एक नोकर होता. तो सुमारे त्याच्याच वयाचा होता आश्चर्य व संयोगाची गोष्ट म्हणजे त्याला सुद्धा मुलबाळ झाले नाही. त्या एकाच गोष्टीमुळे ते दोघे मालक व नोकर हा भेदभाव मनात न ठेवता घनिष्ट मित्र बनले.

अशा प्रकारे अनेक वर्षे उलटली. एकदा त्या गावात एक साधु आला. तो लोकांच्या समस्या दूर करतो अशी बातमीं सर्वत्र झाली तेव्हां गांवातील लोक त्या साधुचे दर्शन करण्यास येऊ लागले.

बऱ्याच दिवसानंतर चक्रभुपतीच्या मनात साधूचे दर्शन करण्याचा विचार आला. तो साधु सात्वीक आहे व अनेक महिमा जाणणारा आहे असे समजले.

एके दिवशी जमिनदार आपल्या बायको-सह साधूचे दर्शन घेण्यासाठीं आला.

साधुने चक्रभुपतीच्या बायकोचा हात पाहुन त्याच्यावरील रेषा निरखून पाहिल्या व मंदहास्य करीत तिला आर्शिवाद दिला व तिच्या हातात एक ताईत देत त्यांना म्हणाला–"उभयतांनो, चिन्ता करू नका ह्या ताईताच्या प्रभावानें तुम्हांला निश्चित मुल होईल."

साधूने सांगितलेले ऐकून प्रसन्नतेने दोघे घरी परत आले. दुसऱ्याच दिवशी चक्र-भुपतीला एक गोष्ट समजली की, गोपालच्या पत्नीने सुद्धा साधूचे दर्शन घेतले. तेव्हां तिला सुद्धा साधुने एक ताईत देऊन तसेच सांगितले जसे आपल्या सांगितले.

यथासमयी दोघीं गरोदर राहील्या व त्या सुखरूप बाळंत होऊन दोघीनाही मुलगे झाले. त्या दोघांचा आनंद गगनात मावेनासा झाला. दोघांनी आपापल्या ऐपतीप्रमाणे दानधर्म केला. भुपतीने आपल्या

मुलाचे नाव 'कमल भुपती' ठेवले व गोपाळने 'चंद्र' असे ठेवले.

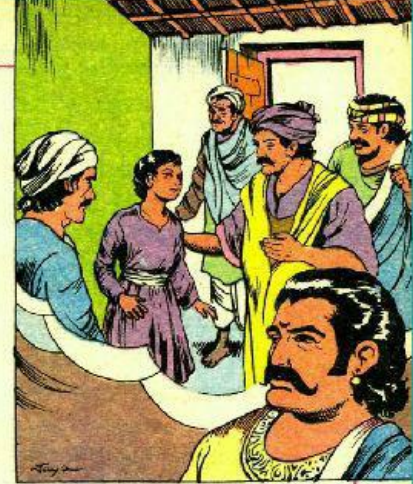
कमल व चंद्र खूप कोडकौतुकात वाढू लागले. ह्यानंतर दोघांनाही दुसरे अपत्य झाले नाही. त्यामुळे ते आपापल्या मुलावर जिवापाड प्रेम करून डोळ्यात तेल घालून त्यांची काळजी वाहू लागले.

ऐषआराम व सुख ह्यामुळे कमल फार हट्टी व खोडकर निघाला. पण उलट चंद्रला लहानपणीच जाणतेपणा आला तो फार समजुतीने वागू लागला.

त्या दोन्ही मुलांमधे हि जी भावना निर्माण झाली ती त्यांचे वय दहाबारा वर्षांचे होईपर्यंत जमिनदाराच्या लक्षात आली नाही.

कमल शाळेत न जाता घरीच शिके त्यामुळे त्याचे शिक्षण असुन नसल्यासारखे होते. चक्रभुपतीला ते समजण्यास अवधी लागला नाही की आपला मुलगा शिक्षणात अगदो कच्चा आहे. परंतु ही गोष्ट तो आपल्या मोठेपणामुळे उघड करून कधी बोलून दाखवित नसे त्याचा परिणाम चंद्रावर तो इर्ष्या करू लागला व स्वतःच्या मुलाच्या काळजीने तो चिंतामग्न राहू लागला.

भुपतीने आपल्या मुलाला सुधारण्याचा आटोकाट प्रयत्न केला. परंतु आपला एकुलता एक मुलगा असल्याकारणाने त्याला रागावणे कधी जमले नाही. त्यामुळे त्याचा

परिणाम उलट झाला तो दिवसेदिवस मानसिक वेदनांमुळे खंगू लागला.

गोपालचा मुलगा शिक्षणात प्राविण्य संपादन करून शाळेत शिक्षकांच्या प्रेमास पात्र बनला. तेव्हां त्याला काशी नगरात जाऊन, एखाद्या चांगल्या विद्यालयात शिक्षण घेण्याची प्रबळ इच्छा उत्पन्न झाली.

हि गोष्ट चंद्रने आपल्या वडिलांना बोलून दाखविली. तेव्हां गोपालने मुलाला समजावणीच्या सुरात सांगितले–"बाळा, काशीमधे एक वेळ तुझी खाण्यापिण्याची व रहाण्याची सोय होईल. परंतु प्रवास खर्चा करीता तर पैसा पाहिजे नां! मी कोठून इतका आणू? हि गोष्ट तर माझ्या हाता

बाहेरची आहे. आपल्या वडिलांची आर्थिक स्थिती समजून चंद्रने मनांतल्या मनात ती गोष्ट दडपुन टाकली.

दोन दिवसानी चंद्रच्या गुरूंनी गोपालला भेटून म्हटले–"काय हो, तुम्ही आपल्या मुलाला काशीला पाठवत नाहीत का? कित्येक श्रीमंत मुलापेक्षा तुमचा मुलगा दुप्पट हुषार आहे. असे वाटते ही गोष्ट तुम्हांला माहीत नाही. अशा मुलाला तर तुम्ही चांगला पाठींबा देऊन शिकवले पाहिजेत परंतु त्याला निराश करणे योग्य नाही.

गुरूंनी सांगितलेले ऐकून गोपालला खुप वाईट वाटले. त्याने त्या दिवसापासून मनोमन निश्चय केला की कसेही झाले तरी आपल्या मुलाला आपण काशीला पाठवायचेच. अशा विचाराने तो आपल्या मालकाच्या घरी गेला.

त्याने आपला सारा वृत्तांत भुपतीला ऐकवला व विनंती केली–"मालक, मला थोडे पैसे आपण उधार द्या व पैसे माझ्या पगारामधुन थोडे थोडे कापुन घ्या."

भुपतीला प्रथमच आपल्या मुलाचे दुर्गुण व गोपालच्या मुलाची शिक्षणातील प्रगती पाहून अत्यंत ईर्ष्या वाटत होती. त्यामुळे त्याच्या मनांत त्याच्या विषयीचा राग उफाळून आला वडचाचे तेल वांग्यावर असा प्रकार झाला.

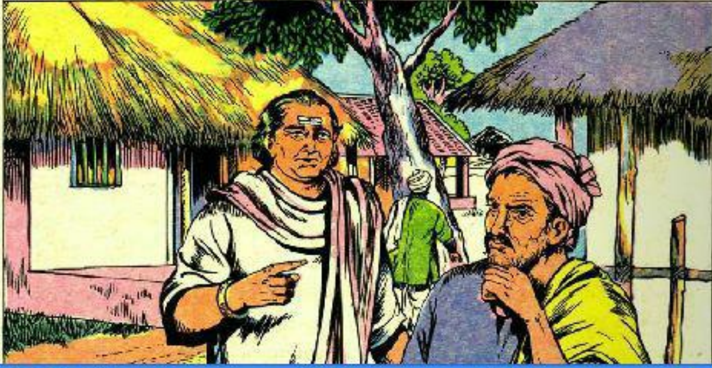
चक्रभुपती चिडून म्हणाला–"तू तर आता म्हातारा झाला आहेस तुला किती रूपये उधार पाहिजे आहेत रे. त्यातुन कितीही पैसे तू कर्ज म्हणून घे. ते तुला महीना थोडे थोडे असे परत किती दिवस म्हणून करता येतील. तू तुझी प्रकृती प्रथम पहा मगच हात पसर. प्रथम तुझ्या मुलाचे शिक्षण बंद करून त्याला कोठेतरी कामाला लावून टाक."

चक्रभुपतीला भयंकर राग आलेला पाहून गोपाल मुकाट्याने तेथून निघून गेला.

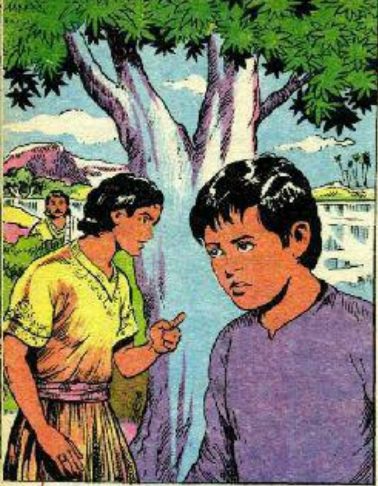
आपली मानसिक शांती ढळलेली विसरण्यासाठी भूपती थोड्या गार हवेत फिरण्याच्या उद्देश्याने तेथील तळ्याच्या काठी आला. तळ्याच्या कांठावर एका ठिकाणी बसण्याच्या विचारात असतानांच थोड्या दूरवर एका झाडाखाली कमल व चंद्र एकमेकांशी गप्पा गोष्टी करीत असलेले त्यांनी पाहिले.

चक्रभुपतीच्या मनांत कुतुहल निर्माण झाले की, ते दोघे कसल्या गप्पा गोष्टी करत आहेत की हाडवैऱ्यासारखे भांडत आहेत ते ऐकावे तसा विचार येताच ते लपत छपत जवळच्याच एका झाडाच्या आडोशाला येऊन उभे राहिले की तेथून त्या दोघांचे बोलणे आपल्याला स्पष्ट ऐकू येईल.

कमल कठोर शब्दात त्याला रागवित होता–"चंद्रा ऐक! मी तुझे प्रयत्न चालू असलेले पहात आहे कितीही झाले तरी तुला उच्च शिक्षणा करांता काशीला जायला मिळणार नाही.

ते ऐकून चंद्र शांत स्वरात त्याला म्हणाला–"भाऊ, तू तर माझ्यावर असा आरोप करीत आहेस की मी शिक्षण घेण्यास काशीस चाललो ते वाईट परंतु ह्या पाठीमागे काय कारण सांगितलेस माझ्या वडिलानी तर दृढ निश्चय केला आहे की मी उच्च शिक्षणास काशीला जावे. त्यांनी मला असे पण सांगितले की ते तुझ्यावडिलांकडुन उधार पैसे घेणार आहेत माझा पूर्ण विश्वास आहे की ते मला नक्की मदत करतील."

"तू उधारीवर पैसा घेऊन उच्च शिक्षण कां घेऊ पहातोस? ऐक, तू माझे म्हणणे ऐकून हि गोष्ट आपल्या मनातून काढून टाक. मी तुला पाहीजे तितके पैसे देईन. तू कोठेही दुसरीकडे जाऊन कामधंदा कर. पण शिकू नकोस." कमलने त्याला सांगितले.

"सध्या मला माझ्या शिक्षणा करीता पैशांची जरूरी आहे आणि तसे झाले नाही तर मला पैसा कशाला पाहीजे आहे?" चंद्रने त्याला दृढ स्वरात विचारीत म्हटले.

ते ऐकताच कमलला भयंकर संताप आला व तो तसाच उठला आपल्या घराकडे परत निघाला.

हे सर्व संभाषण ऐकून चक्रभुपतीला अत्यंत आनंद झाला त्याने घरी येताच गोपालला बोलावणें पाठवले. गोपाल येता क्षणीच त्याला ते म्हणाले–"गोपाल, हे पांचशे रूपये तू घे. तू आपल्या मुलाला उच्च शिक्षणासाठी काशीला पाठव, ह्यानंतर सुद्धा तुला जर पैशांची जरूर पडली तरी संकोच न करता सांग मी तुला देईन. चंद्रच्या शिक्षणा करीता जो काय खर्च होईल तो सर्व मी तुझा पुरा करीन. तुला त्यातील एक पैसा सुद्धा परत करावयाची जरूर नाही."

वेताळने येथवर गोष्ट सांगून विचारले–"राजा, चक्रभुपतीच्या मनामधे जो अचानक बदल झाला त्याचे काय कारण असू शकेल? चंद्रच्या मनामधे उच्च शिक्षण घेण्याची जी प्रबळ इच्छा झाली ती पाहून तर जमिनदाराचे मन बदलले नसेल नां? कारण आपल्या मुलाची शिक्षणामधील दिव्य प्रगती पाहून तर त्याचे मन दुबळे बनले नसेल नां? त्या कारणाने तर भुपतीने अशा निस्वार्थ भावाने उदारता दाखवून चंद्र करीता पैशांची मदत केलीच नसावी. ह्या पाठीमागे त्याचा काय हेतू असावा? या सर्व शंकाचे समाधान कारक उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर त्याचा परिणाम तुला माहीतच आहे. तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील."

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला–"आपला मुलगा व चंद्र ह्यां दोघांच्यात जो वार्तालाप झाला. तो ऐकून भूपतीला सत्य परिस्थितीची कल्पना आली की चंद्रच्या शिक्षणामधे होत असलेले उज्वल यश पाहून कमल त्याचा मत्सर करतो आहे. आपल्या मनामधील उत्कर्ष करण्याची प्रबळ इच्छा जागृत होण्याने सुद्धा कोणताही व्यक्ति दुसऱ्याची महानता हृदयपुर्वक स्विकार करतो. भुपतीला पटले की हा बदल आता कमलमधे दिसून येत आहे त्याची वागणुक बदलण्याकामी हाच शिक्षणाचा पाया योग्य आहे. त्याच कारणामुळे तर चंद्र बद्दलची कमलच्या मनात द्वेष भावना जागृत आहे. तरी तसे असुन सुद्धा चंद्र आपल्या निश्चयावर निश्चल राहीलेला पाहून कमल तेथून चुपचाप निघून गेला. परंतु त्याच्यावर अत्याचार करण्याचा त्याने चुकून सुद्धा प्रयत्न केला नाही. अशा प्रकारे चक्रभुपतीने आपल्या मुलामध्ये झालेला बदल पाहिला त्यामुळे भुपतीने चंद्रच्या उच्च शिक्षणा करीता पैशाची मदत केली ती त्याच्या मनामधील शिक्षणाची आंच व त्याची दृढ मनोकामना ह्या कारणासाठी नाही. त्याने मदत केली ती स्वार्थ बुद्धीच्या प्रेरणेनी केली नाही."

अशा तऱ्हेने राजाचे मौनभंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाच्या फांदीला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

ज्ञानोपदेश

विलासपुर गावात एकदा एक साधुयोगी आला व गावच्या वडाच्या पारावर बसून न्याय, धर्म, कर्तव्य, सदाचार ह्या विषयांवर उपदेश करू लागला. गावातील बरेच गांवकरी त्यांचा उपदेश ऐकण्यासाठी तेथे जमु लागले. उपदेशानंतर साधुयोगी लोकांना सांगे की, सर्वांनी येतांना आपल्या बरोबर एक मुठ तांदुळ व पाच पैसे घेऊन यावेत.

एक दिवस उच्च शिक्षा प्राप्त केलेल्या शंकर नांवाच्या एका माणसाने साधुला श्रद्धापुर्वक नमस्कार करीत विचारले–"स्वामी, आपला उपदेश ऐकून अनेक दुराचारी लोक सदाचाराने मार्ग क्रमु लागले आहेत. ह्याकारणाने गावातील अनेक मारामाऱ्या अत्याचार कमी झाले आहेत. परंतु आपण लोकांशी करीत असलेला व्यवहार पाहून मला राहून एक शंका येते. पण जर संमती देत असाला तर ती शंका मी आपल्या समोर उघड करतो."

"संकोच न करता निर्भयतेने विचार बाळ!" साधु म्हणाला.

"आपण आपल्या उपदेशाने तर लोकांना सत्संग वृत्तीने रहाण्याचा सल्ला देत आहात मग गावकऱ्याना तुम्ही तांदुळ व पैसे आणण्यासाठी सांगता हे काही उचित काम आहे कां?" शंकरने विचारले.

शंकरचे बोलणे ऐकून स्वामी मंदहास्य करीत म्हणाले–"बाळ. तुझ्या बोलण्याने तर असे स्पष्ट होते की, माझ्या हितोपदेशाने तुझ्या गावातील गावकऱ्याचे अकल्याण होत आहे हेच कल्याण मला शेजारगावच्या लोकांवरही करायचे आहे. त्याकरीता मला जिवंत राहीले पाहिजे ना! मी माझा चरितार्थ कसा करायचा?"

मग काय ह्यानंतर दुसऱ्या दिवसापासून गावातील लोकांनी स्वामीना तांदुळा बरोबर डाळ मीठ भाजीपाला सुद्धा आणून देण्यास सुरवात केली.

आपली देवळे :

श्रीरंगम

श्रीरंगमच्या देवळात शेषशयन रंगनाथ स्वामीच्या मुर्तीची प्रतिष्ठापना केली आहे. असे ऐकिवात आहे की, हि मुर्ती कोण्या एका काळात आयोध्यानगरात होती. श्रीरामचंद्रचे पुर्वज ह्याच मुर्तीची पुजा करीत होते आणि ही मुर्ती अयोध्येच्या रामभवनातून येथे आणण्यात आली.

रावणाचा नाश करून रामचंद्र जेव्हां सीतेला घेऊन लंकेमधून अयोध्येला परत आले तेव्हां विभिषण पण त्यांच्या बरोबर आला. तो अयोध्येच्या राज-महालात स्थापित असलेल्या त्या मुर्तीला पाहून अत्यंत प्रभावित झाला. त्यावर रामचंद्रानी ती प्रतिमा त्याला देऊन टाकली.

ती प्रतिमा देताना एक अट घालण्यात आली की, ती प्रतिमा लंकमधे घेऊन जाईपर्यंत ती मुर्ती कोठेही खाली ठेवता कामा नये. परंतु ती घेऊन जाताना श्रीरंगम येथे एका ठिकाणी विभिषणाने ती खाली उतरवून ठेवली. त्यानंतर किती प्रयत्न करून सुद्धा त्याला ती मुर्ती उचलता आली नाही.

ती मुर्ती होती त्याच्या चोहोबाजुला बांधकाम करून देऊळ बांधण्यात आले तेव्हांपासून हे ठिकाण दिव्य क्षेत्र म्हणुन प्रसिद्धिस पावले. असंख्य भक्तगण व यात्रेकरू श्री रंगनाथाच्या देवळात दर्शन करण्यास येऊ लागले. आण्डाल (गोदादेवी) नावांची एक भक्तिण रंगनाथाची सेवा करीत त्यात विलिन झाली.

कालक्रमाने रंगनाथाचे देवळात अनेक विभिन्न कार्यक्रमाचे स्थान बनू लागले. सुप्रसिद्ध तामीळ कवी कम्बन ह्यांनी रामायणाची रचना सर्वप्रथम भक्तांच्या समोर ह्या देवळातील देवाला समर्पण केली होती.

१२ व्या १३ व्या शतकात दिल्लीच्या सुलतानानी ह्या देवळांवर हल्ला केला एका सुलतानाने गर्भगृहातील स्थित मुर्ती उचलून नेण्याचा प्रयत्न केला. परंतु भक्तगणांनी ती मुर्ती हलवून तिरुपती क्षेत्री सुरक्षित जागी नेऊन ठेवली परंतु उत्सव मुर्ती तो सुल्तान उचलून बरोबर घेऊन गेला.

रामानुजाचार्यांनि सुलतानाला भेटून ती उत्सव मुर्ती पुन: श्रीरंगमला घेऊन जाण्याकरीता अनुमती मागितली. सुलतानाने त्याला आपला होकारही सांगितला.

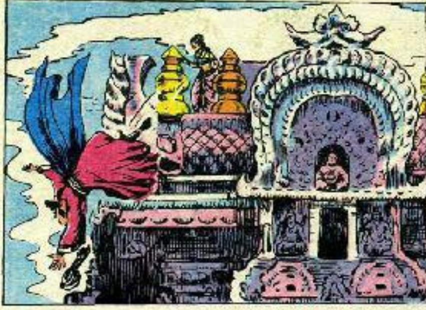

परंतु सुलतानाच्या मुलीने त्या मुर्तीवर आपले अत्यंत प्रेम जडल्याचे सांगितले. व ती त्या मुर्तीला घेऊन जात असलेल्या गाडी पाठोपांठ चालू लागली. तिची स्मृती चित्र म्हणून रूपात श्रीरंगमच्या देवळात काही काही मुसलमानांचे संप्रदाय घालण्यात आले आहेत.

एकदा सुलतानाच्या एका सेनापतीने गुप्तरूपाने मंदिराची तोडफोड करण्याकरीता एक षडयंत्र रचले. ह्याबाबतीत त्या सेनापतीने आपल्या साथीदार लोकात जे गुप्तगु केले ते एका राजदरबारी नर्तकीने गुप्तरूपे ऐकले.

त्या नर्तकीने सेनापतीला असे लोभीत केले व सांगितले की गोपुराच्या शिखरावर खजिना लपवून ठेवला आहे आणि त्याच्या बरोबर गोडगोड गप्पा करीत त्याला गोपुरावर चढून घेऊन गेली. तो जेव्हां असावध होता तेव्हां ती संधी साधून तिने त्याच्या पायाखालचा एक दगड अलगद हलवला तेव्हां तो कोलमडून खाली पडला व मरण पावला.

सात प्राकार एक हजार खांब व ओंकार विमान ह्या सर्वानि सुशोभित असलेल्या श्रीरंगमच्या देवळात अनेक अपूर्व व अदभुत् शिल्प कोरलेले आहेत.

ह्या देवळात प्रामुख्याने मानल्या जाणाऱ्या उत्सवात प्रमुख पर्व म्हणजे वैकुंठ एकादशी आहे. योगमाया स्वरूपिणी बनलेल्या एकादशी देवीने मुरा नावाच्या राक्षसाचा ज्या दिवशी संहार केला तोच दिवस एकादशी. एकादशीच्या मुख्य दिवशी श्रीरंगनाथाचे दर्शन करणे म्हणजे पुण्य मिळते असा लोकांचा गाढ विश्वास आहे.

विलक्षण उपाय

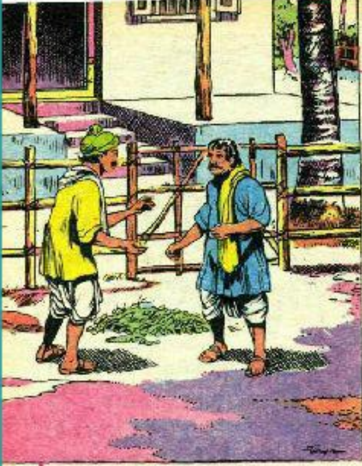
सोमनाथ नंबर एकचा पाजी माणुस होता.

त्याच्या घराच्या आजुबाजुला सुरीनाथ व मल्लिनाथ ह्या दोन सज्जन माणसांची घरे होती. शेजाऱ्या पाजाऱ्यांना कशा ना कशा तऱ्हेने शिव्यागाळ करून व भांडणे उकरून काढणे व त्यात आनंद मिळवणे ह्याची सोमनाथला अत्यंत घाणेरडी सवयच होती. तो अचकट विचकट गाणी म्हणून मोठमोठ्या आवाजात शेजाऱ्यांना त्रास देई. रस्त्यात जर त्याचे शेजारी त्याला भेटले तर अकारण चेष्टा मस्करी करून तो त्यांच्याशी न बोलताच गुर्मीने त्यांच्या समोरून निघून जात असे.

मल्लिनाथ त्याच्या त्या वागण्याला अजिबात दाद देत नसे. परंतु सुरीनाथ जात्याच स्वभावाने वेगळा होता त्याला ते अजिबात सहन होत नसे. त्यामुळे तो सोमनाथबरोबर भांडण करी. सोमनाथला सुद्धा तेच पाहिजे होते. तो सुरीनाथ भांडायचाच अवकाश की आकाश, पाताळ एक करीत धावून जाई ते पाहून तो घाबरून जात असे.

सोमनाथला तेवढे तो फावे उलट कांगावा करून ओरडत बसे–"काय रे मूर्खा, मला भडकवून मी गप्प बसेन वाटले काय? कान देऊन ऐक! मी तुला चांगला धडा देईन शपथ घेऊन सांगतो."

सोमनाथ अचकट विचकट बोलत आपल्या घरातील जो काय कचरा असेल तो शेजाऱ्यांच्या घरासमोर मुद्दामच फेकून देत असे त्याचा विचार असा होता की, सुरीनाथ बरोबर जर मल्लिनाथ सुद्धा आपल्याशी भांडायला आला तर काय मस्त मनोरंजन होईल. परंतु मल्लिनाथ तिकडे बिलकुल लक्ष देत नसे. परंतु सुरीनाथला मनापासून वाटे की मल्लिनाथने आपल्याला दुजोरा दिला तर याला चांगला धड शिकवता येईल.

सुरीनाथने जेव्हां हे सर्व मल्लिनाथला सांगितले तेव्हा तो हसून म्हणाला–" हे बघ बाबा, मला शेजारपाजाऱ्यांबरोबर भांडणे बिलकुल आवडत नाही.

ते ऐकताच सुरीनाथला अत्यंत राग आला. त्याने आपल्या अंगणात टाकलेले कचऱ्याचे टोपले उचलले व त्याच्या अंगणात फेकले, तरी सुद्धा मल्लिनाथ गप्प बसला.

अशा प्रकारे दोन दिवस उलटले. तिसऱ्या दिवशी सुरीनाथने मल्लिनाथला. हांका मारीत म्हटले–" मल्लिनाथ, आपल्या दोघांमधे भांडणे लावून देण्यासाठी हा सोमनाथ रोज कचऱ्याच्या टोपल्या आपल्या अंगणात आणून टाकतो. दिवसेंदिवस ह्या खोड्या वाढतच चालल्या आहेत. त्या करीता आपल्याला काहीतरी केले पाहिजे."

त्यावर मल्लिनाथ त्याला समजावणीच्या सुरात सांगे–" अरे पण तुला त्याचा दुष्ट-स्वभाव चांगला माहीत आहे. तेव्हां आपण त्याच्याकडे दुर्लक्ष केले की काम संपले."

सुरीनाथने आश्चर्यचकित होत त्याला म्हटले–" अरे पण रोजच्या रोज जर कां सारा कचरा त्याने तुझ्या घरासमोर फेकला तर तू काय गप्प रहाशील ?"

मग त्यात भांडण्यासारखे काय आहे. आपण तर आपल्या घरा समोरचा कचरा काढतोच नां! त्याच बरोबर तोही काढून टाकावा." मल्लिनाथने सांगितले.

" तू तर एक नंबरचा भित्रा भागू आहेस. त्यामुळेच सोमनाथच्या वर्तणुकीला घाबरतोस. काही झाले तरी त्याचे डोळे उघडलेच पाहिजेत." सुरीनाथ हिरीरीने म्हणाला.

मल्लिनाथ शांतपणे त्याला म्हणाला– " मित्रा, एक गोष्ट विसरू नकोस. आपल्या घरासमोरचा केरकचरा काढण्यास जो काय वेळ लागतो त्यात असा किती फरक पडणार आहे. त्या करीता जर सोमनाथ बरोबर भांडण करशिल तर सारा वेळ भांडणातच फुकट जाईल."

" अरे, असे समजून जर आपण गप्प राहीलो तर तो आपल्याला असमर्थ समजले." सुरीनाथ म्हणाला.

" पण खरोखरी तर आपण असमर्थ नाहीत नां! मग त्याने आपल्याला असे म्हटले तरी आपल्या अंगाला काय त्याच्या म्हणण्याने भोके कां पडणार आहेत? आपले काय बिघडणार आहे" मल्लिनाथने आपले मत सांगितले.

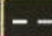
सुरीनाथ थोडा विचार करीत म्हणाला– " आपण तर त्याला त्याच्या करण्याच्या दुप्पटीने त्रास देऊ."

"ते कसे काय रे मल्लिनाथ! सोमनाथला तर काही कामधंदा नाही तो उनाड आहे. आपल्याला तर कामातून मोकळ वेळ मिळणे कठीण त्यातुन जो समजुतदार आहे तो त्याच्या समस्या आपल्या आपण अनकुल करून घेतो. माझे तर असे म्हणणे आहे की सोमनाथने तसे वागुन आमच्यावर उपकारच केले!" मल्लिनाथ म्हणाला.

"काय सांगतोस! सोमनाथचे तुझ्यावर उपकार?" आश्चर्याने सुरीनाथने त्याला विचारले.

"हो, हो, सोमनाथच्या वागण्याचा त्रास मी व माझे कुटुंब सहन करू शकत नव्हतो. त्याच्या नुसत्या विचारने आमच्या अंगाचा कांप होत होता. त्यामुळे आम्ही निश्चय केला की, चुकूनही त्याच्या विषयी विचार मनात आणायचा नाही. त्या करीता

आम्ही काही ना काही काम काढून करीत रहायचे." मल्लिनाथ म्हणाला.

"मग त्या करीता तू काय उपाय योजना केलीस" सुरीनाथने आश्चर्यानें विचारले.

"मी जास्त वेळ शेती करण्यात घालवितो. माझ्या कुटुंबातील इतर बायका टोपल्या विणणे, चटई विणणे खेळणी तयार करणे अशा कामामधे हळूहळू तयार होऊ लागल्या आहेत. त्यामुळे आमच्या घरात वर कमाई जास्तहोवू लागली आहे. त्या मुळे तर स्पष्टच आहे की हे सोमनाथच्या वाईट वागण्यामुळेच शक्य झाले ते उपकारच झाले म्हणावयाचे. काय तुला तसे वाटत नाहीं का?" मल्लिनाथने विचारलें.

ते ऐकून सुरीनाथ अवाक् होऊन पहात राहला. त्यानंतर त्याचा निरोप घेऊन तो घरात परत आला व सर्व किस्सा त्याने आपल्या बायकोला सांगितला.

"ओहो! माझ्या डोक्यात ही कल्पना कशी आली नाही. आजपासून आपण सुद्धा मल्लिनाथचे अनुकरण करू या." सुरीनाथची बायको आनंदाने पतीला म्हणाली. त्या दिवसापासून सुरीनाथचे कुटुंब मल्लिनाथाच्या वागण्याप्रमाणे वागू लागले. त्यामुळे एका बाजूला त्याची कमाई वाढू लागली व सोमनाथच्या वागण्याचा विचार करण्यास त्यांना वेळच मिळेनासा झाला.

असेच दिवस निघुन गेले. सोमनाथच्या घराच्या आजुबाजुला चांगली पक्की घरे उठली. आपल्या झोडया शिव्यागाळीकडे कोणाचेच लक्ष नाहीसे पाहून त्याच्या जीव कासावीस होवू लागला.

आपल्या त्रासाच्याबरोबर दोन्ही बाजूंना बांधलेली चांगली मजबुत घरे पाहून त्यांची मानसिक शांती ढळली. तो विचार करू लागला की आपल्या त्रासाला कटांळून ह्या दोघाना चांगली स्थिती प्राप्त झाली. मी जर येथेच आणखी काही काळ राहीलो तर नक्कीच ते महाल सुद्धा बांधतील" असा विचार करून सोमनाथने आपली झोपडी स्वतात विकली व तो दुसऱ्या ठिकाणीं निघून गेला.

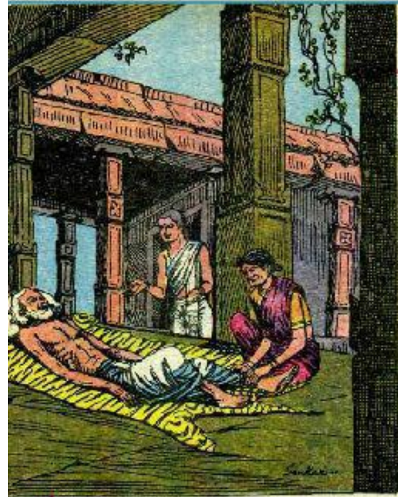

पार्वतीने शिवभक्त चिरुतोंडला पहाण्याची प्रबळ इच्छा शंकराजवळ प्रकट केली. त्यावर शंकराने इंद्राकरवी कांचीपुरवर एकवीस दिवस सतत पाऊस पडत ठेवला होता. बावीसाव्या दिवशी पाऊस कोसळायचा थांबला. हे तीन आठवडे चिरुतोंड रात्रप्रहर भक्तांना भोजन घालीत राहला. सर्व जळण संपून गेले होते. त्यामुळे फाटक्या चिंध्या तेलात बुडवून अग्नी पेटवून तो स्वयंपाक करीत राहीला. परंतु इतकी संकटे आपत्ती येऊन सुद्धा त्याने आपल्या व्रताचा भंग केला नाही.

परंतु ज्या दिवशी पाऊस पडणे थांबले. त्या दिवशी चिरुतोंडच्या घरी कोणी अतिथी आला नाही. चिरुतोंड कमीत कमी एकास भोजन घालून मगच जेवत असे असा त्याचा नेम होता. त्यानें दुपारी दाराबाहेर डोकावून पाहिले. घराबाहेर ओसरीवर त्याला कोणीही शिवभक्त नजरेस आला नाही. त्यामुळे चिरुतोंड घराबाहेर पडून गल्लीबोळांतून हिंडत कोणी अतिथी सांपडतो का म्हणून शोधू लागला. किल्ल्याच्या तटांपर्यंत त्याला कोणीही सांपडले नाही. त्यामुळे तो किल्ल्याचा तट पार करून बाह्य प्रदेशात जाऊन शिवभक्त सांपडतो का ते पाहू लागला.

एका बागेच्या जवळच्या एका झोपडीत एक वृद्ध जोडपे त्याच्या नजरेस पडले. त्या म्हाताऱ्याच्या पांढऱ्या केसाच्या जटा झाल्या होत्या. त्याच्या कपाळावर भस्माच्या आडव्या

रेधा ओढलेल्या दिसत होत्या. म्हातारी आंधळी होती. तो म्हातारा वाघाचे कातडे पसरून त्यावर पडला होता. त्यांनी निवेदन करीत त्यांना म्हटले–"आज आपण दोघे माझ्या घरी पाचारण करून शिवार्चना करून मला कृतार्थ करावे."

त्यावर वृद्ध म्हणाला–"आज एकवर्षा-पासून मी शिवभक्ति करीत निराहार व्रत केले आहे. त्या व्रताची समाप्ती एका नर-मांसच्या द्वारेच पूर्ण होणार आहे. तो नर-प्राणी ब्राह्मण, क्षत्रिय अथवा वैश्य कोण-त्याही जातीचा चालेल. तो लहानवयीन व सुदृढ असला पाहीजे. त्याचा वध त्याच्या आईवडीलांनीच करावयास हवा व त्यांनीच

त्याचे मांस शिजवून मला वाढले पाहिजे त्याच बरोबर माझी एक अट आहे त्यांनी माझ्या पंक्तिला बसून भोजन करावयास हवे.

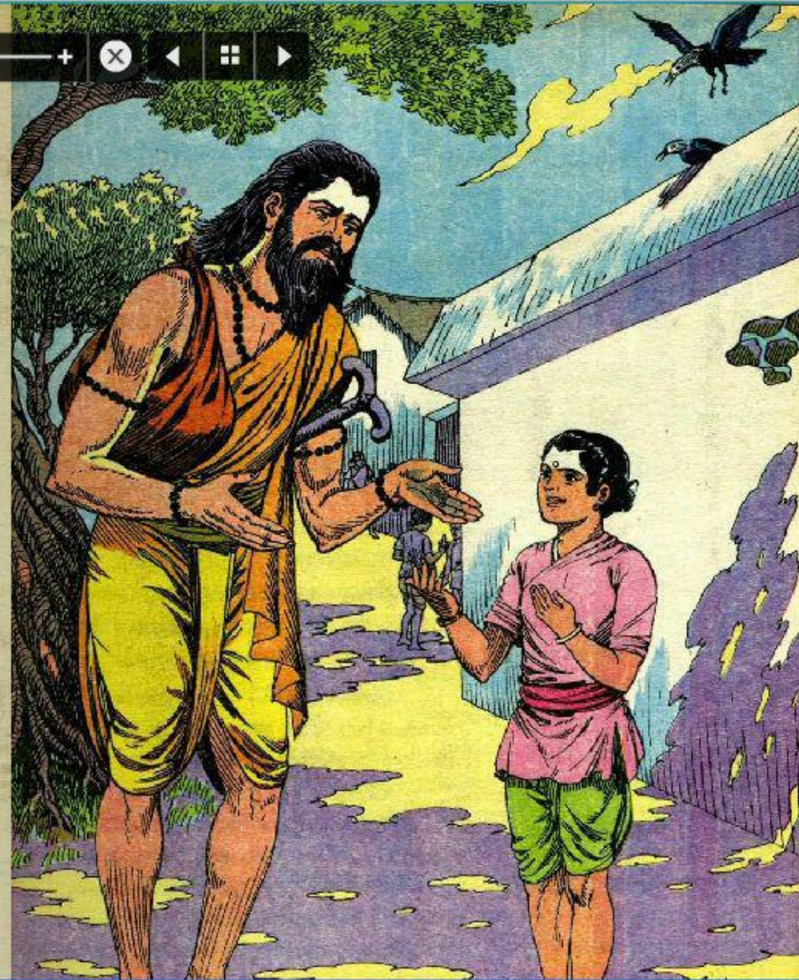
"महानुभाव, माझे नांव चिरुतोंड नंबी आहे. माझे व्रत शिवभक्तांच्या व्रताचे पालन करणे आहे. आपल्या इच्छेनुसार मी आपल्याला भोजन वाढीन. आपण कृपया माझ्या घरी चलावे. चिरुतोंडने निवेदन करीत म्हटले.

"माझी अट फक्त तू पाळून चालणार नाही तुझ्या पत्नीने सुद्धा त्याचा स्विकार करावयास हवा." तो म्हातारा म्हणाला

त्यावर चिरुतोंड आपल्या बायकोने मान्य करावे ह्यासाठीघरी परत आला व त्याने सर्व हकिकत आपल्या बायकोला तिरुवेंगनांचीला ऐकवले.

"आपण तर काय आपले मांस कापून सुद्धा शिजवून त्याला खायला घालू आपण ताबडतोब जाऊन त्यांना बोलावून घेऊन यावे." त्याची बायको म्हणाली.

तेवढ्यात वृद्ध रूपात असलेले शंकर भगवान वेगळे रूप धारण करून चिरुतोंडचा मुलगा चिलयाबाळच्या पाठशाळेत गेले. व त्या मुलाला म्हणाले–"बाळ, तुझे वडील दुष्ट आहेत. तुला मारून तुझे मांस शिजवून कोण्या साधूला खायला घालणार आहेत तू ताबडतोब येथून पळून जा.

"महाराज, आपले बोलणे मला विचित्रच वाटते आहे असे म्हटले जाते परोपकारार्थ मिदं शरीरं काय हो, दधीची शिबी, इत्यादी लोक काय अज्ञानी होते." चिलायाने उत्तर दिले.

त्यानंतर चिरुतोंड पुन्हा देवळात परत आला. त्याने त्या वृद्ध ब्राह्मणाला आपल्या खांद्यावर उचलून घेतले. आंधळ्या म्हातारीचा हात हातात घेतला व दोघांना बरोबर घेऊन हळूहळू सावकाश त्यांना घरी घेऊन आला.

चिलयाच्या आईवडीलांनी त्याला चांगले अभ्यंगस्नान घातले. व त्याला चांगले अलंकार घालून म्हटले–"बाळ, तू शिवयोग्याचा आहार बनण्यास तयार आहेस ना?"

"मला फार आनंद वाटले बाबा. एका शिवयोग्याचा आहार बनलो तर मला पुण्यच मिळेल. ते हातचे कां घालवू." बाळ चिलयाने त्यांना म्हटले.

त्यानंतर आईने आपल्या मुलाला मांडीवर घेतले व विळयाने त्याला ठार मारले नंतर चिलयाचे मांस शिजवून त्यांनी त्या दोघा वृद्ध दम्पतीना वाढले त्यावर वृद्ध चिरुतोंड-नंबीला म्हणाला–"आता तुम्ही दोघे व तुमचा मुलगा आमच्या पंक्तीला बसून भोजन करावयास या. आम्ही खोळंबलो आहोत लवकर या."

"महानुभाव, आमचा मुलगा कोठे खेळावयास बाहेर गेला आहे वाटेत. स्वयंपाक थंड होईल आपण कृपा करून भोजनास आरंभ करा आमच्या साठी थांबू नका." चिरुतोंड म्हणाला.

"तू तुझ्या बायकोला सांग की त्याला हांका मार तो तीं हांक ऐकून धावत पळत इथे येईल" वृद्ध शिवयोगी म्हणाला.

त्यावर तिरुवेंगनाची मुलाला जोरजोरात हांका मारु लागली. बाळ चिलया. ये बाळा आम्ही सर्व तुझ्यासाठी वाट पहात आहोत"

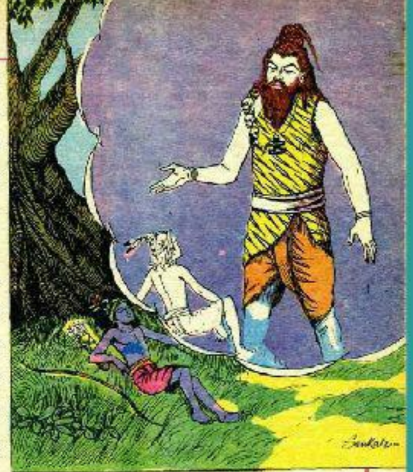
दुसऱ्याक्षणी चिलया बाळ बाहेरून धावत धावत घराच्या आत आला. त्यावर

चिरुतोंड व त्याच्या पत्नीने आश्चर्याने त्या म्हाताऱ्या जोडप्याकडे वळून पाहीले तेव्हां शिवपार्वती त्यांना त्यांच्या स्वस्वरूपात प्रत्यक्ष दिसले. त्याच्या शिवभक्तिवर ते अत्यंत प्रसन्न होते. त्यांनी त्याच्या पुर्व-जन्मीचा वृत्तांत त्यांना ऐकवला.

प्राचीन काळी दक्षिण भारतात पोत्त-पिनाडु नामक प्रदेशात एक फार मोठे अरण्य होते. त्यात शबर जातीचे लोक रहात असत. त्या प्रदेशाची राजधानी अडमरू ही होती. शबर लोक शिकार किंवा शेतकी करून आपला उदर निर्वाह चालवीत.

शबर जातीच्या राजाचे नाव नादनाथ आणि राणीचे नाव तंडे असे होते. त्यांना तिन्नडु नावाचा मुलगा होता. मोठा झाल्यावर त्याला सर्व शस्त्रास्त्र विद्या शिकविण्यात आली. हळुहळु तो पळणाऱ्या हरणाला व आकाशात उडणाऱ्या पक्ष्याला सहसुलभतेने नेम मारून ठार करू लागला.

शबर जातीच्या लोकांनी आपल्या युव-राजाला शिकार करण्याची विद्यापण उत्तम प्रकारे शिकवावी असे सुचविले त्यांनी शंकरा जवळ हात जोडून नवस केला. कित्येक जनावरांचा बळी दिला. महुवा नावाच्या फुलाची दारु प्याले आणि नृत्य-गान करीत एक मोठी मिरवणुक काढली.

दुसऱ्या दिवशी ते शिकारीसाठी जाळी दोऱ्या, फांस, शिकारी कुत्री इत्यादि घेऊन निघाले. तिन्नडु वाजत गाजत शिकारीला निघाला ते लोक तिरुपतीच्या डोंगराळ प्रदेशाकडे निघाले. वाटेत अनेक श्वापदांची व पक्ष्यांची शिकार केली. त्यांचे मांस काढून ते विस्तवात भाजले आणि जंगला-तल्या मधात बुडवून खाल्ले. अशा तऱ्हेने शिकार करीत ते अनेक दिवस हिंडले व फिरले.

एक दिवशी शिकारीला गेला असता तिन्नडु दमुन गेला. आणि बकुळाच्या झाडाखाली झोपला. स्वप्नात त्याला एक महापुरुष दिसला. त्याच्या सर्वांगावर विभुती

लावलेली होती. त्याच्या कमरेला व्याघ्रचर्म बांधलेले होते. डोक्याला जटा होती. गळयात मुंडमाळ होती. आणि त्याच्या मध्यभागी शिवलिंग होते. तो महापुरुष स्वप्नातच तिन्नडूला म्हणाला–"बाळ ! या डोंगराच्या पायथ्याशी सुवर्णमुखी नदीच्या कांठीवटवृक्षाखाली शंकर निवास करीत आहे तू त्याची पुजा कर."

तिन्नडु दचकून जागा झाला त्याने आश्चर्यचकित होऊन चारीबाजूला पाहिले त्याचे अनुयायी शिकार खेळण्यात मग्न होते. इतक्यात एक रानडुक्कर ओरडत त्या बाजूला आले. तिन्नडुने त्या डुकराचा पाठलाग केला परंतु ते डुक्कर एकाएकी अदृश्य झाले त्या जागी तिन्नडुला एक शिवमंदिर. दिसले स्वप्नातच त्यां महापुरुषाने त्याच शिवलिंगाविषयी सांगितले होते. म्हणून तिन्नडुला ती सर्व शिवलीला आहे असे वाटले. तेव्हां त्याने त्या शिवलिंगाला साष्टांग नमस्कार घातला आणि म्हणाला–"प्रभो, या डोंगराळ प्रदेशात ज्या जागी वाघ आणि सिंह विहार करतात अशा या जागी नदींकाठी तू कां रहातोस ? तुला भुक लागली तर तुला अन्नपाणी कोण आणून देईल ? तू आमच्या गावी ऊडमु येथे कां येऊन रहात नाहीस ? माझ्या वहीणी तुला डुकराचे हरणाचे व पक्ष्यांचे मांस शिजवून अगर भाजून खायला देतील. परंतु तू आला नाहीस तर मी देखील येथून हलणार नाही. तुझी वाट पहात येथेच तिष्ठत बसेन."

इतक्यात इतर शबर त्याला शोधीत त्या जागी येऊन पोहोचले. ते त्याला म्हणाले–"मालक ! आपण ज्या रानडुकराचा पाठलाग केलात ते डुक्कर कोठें आहे ? चला घरी." तिन्नडूने त्या प्रश्नाचे एवढेच उत्तर दिले–"शंकराने माझ्याबरोबर यायचे कबुल केले तरच मी येईन नाहीतर येणार नाही. तुम्ही जा. नंतर तो शंकराचे स्मरण करून ध्यानमग्न झाला तेव्हा तो काही येत नाही पाहुन सर्व निराश होऊन तेथून निघून गेले.

शेतकरी बनला राजा

प्राचीन काळात फ्रिजिया नगरात गोर्डियन नावाचा एक शेतकऱ्याचा तरूण मुलगा रहात होता. तो एक दिवस आपली बैलगाडी जुंपुन नगराच्या दिशेने निघाला.

गाडी बरीच वेगात थोडया दूरवर गेली नाही तितक्यात आकाशातून उडत उडत एक गरूड पक्षी आला व बैलांच्या जोताच्या मध्यावर येऊन बसला. ग्रीक लोकांचा असा गाढ विश्वास होता की, गरूड पक्ष्याने अशा तऱ्हेने जोत्यावर येऊन बसणे म्हणजे शुभशकुन आहे. गोर्डियन तो विचार करून आश्चर्यचकित झाला मनात म्हणू लागला आता ह्या शुभ शकुनाचे काय फळ मिळणार आहे बरे !

त्याच सुमारास टेलिमिसस नगराच्या राजाचा अचानक देहान्त झाला होता. व राज्यभर अराजकता माजली होती. त्याच सुमारास एका भक्तिणीच्या अंगात दैवी संचार झाला. तिने देवळात एकत्र जमा झालेल्या लोकांना उद्देशून म्हटले.

"तुम्ही निराश होऊन जाऊ नका. तुमचा राजा एका बैलगाडीवर स्वार होऊन इकडेच येत आहे. गाडीवर त्याच्या बाजूलाच तुम्हां लोकांची होणारी राणी बसली आहे. बैलगाडीच्या जूं वर एक गरुड पक्षी बसला आहे.

हि बातमी समजताच सर्व प्रजेतील लोक आपल्या नविन राजाची प्रतिक्षा करू लागले.

त्या भक्तिणीचे बोलणे ऐकणाऱ्यांमधे एक तरुण मुलगी होती. ती ताबडतोब धावत पळत नगराबाहेर पडली.

थोडया दूर पळत गेल्यावर तिला समोरून एक बैलगाडी येत असतांना दिसली. गाडीच्या जूं वर एक गरुडपक्षी बसलेला दिसला. गाडीत एकटाच तरुण होता. परंतु त्याच्या बाजूला कोणी स्त्री दिसली नाही.

नगरातून धावत पळत आलेल्या तरुणीने गाडीच्या समोर येत त्या तरुण गोर्डियनला म्हटले–"थोडे थांब, मला पण गाडीत घे."

गोर्डियनने गाडी थांबवून त्या तरुणीला आपल्या शेजारी गाडीत बसवून घेतले. ती म्हणाली तू माझ्याशी लग्न केलेस तर संध्याकाळपर्यंत तुला एक अद्‌भूत गोष्ट प्राप्त होईल.

गोर्डियनने त्या गरुड पक्ष्यांला जोत्यावर बसता क्षणीच मनात तसा विचार केला होता त्यामुळे त्या तरुणीनं तसे सांगताच त्याला आश्चर्य वाटले त्याने तिला पायापासून माथ्यापर्यंत निरखून पाहिले. तुझ्यात जर विवेकशील पणा असेल तर मी लग्न करून घेईन.

"तुम्हांला माझ्या विवेकशीलपणावर शंका घेण्याची अजिबात आवश्यकता नाही." असे म्हणून तिने त्याला गावातील एका देवी भक्तिणीच्या अंगात दैवी संचार होऊन तिने वदविलेलं कथन केले. आणि गोर्डियनला म्हणाली–"याद राख, जर कां मी गाडीत तुझ्या शेजारी राहीले नाही तर तू केव्हांही राजा बनणार नाही." गोर्डियनने स्विकृती दर्शक मान हलविली. तिसऱ्या प्रहारापर्यंत गाडी नगरात येऊन पोहोचली. सर्व प्रजेतील लोकांनीं त्यांच्या नावाने जयजयकार करण्यास सुरवात केली–"हाच आपला राजा आहे."

अशा प्रकारे गोर्डियन टेल्मिससचा राजा बनला. ह्यानंतर गोर्डियनने आपले भाग्य उजळले म्हणून तो बैलांची जोत जूं एकत्र गांठ बांधून ते दोन्ही देवाच्या देवळात ठेवले व लोकांना म्हटले ह्याची गांठ सोडणारा माणूस साऱ्या जगाचा सम्राट बनेल.

गोर्डियनने जी विचित्र गाठ बांधली होती. ती सोडविण्याचा अनेक लोकांनी प्रयत्न केला. परंतु ती गांठ कोणत्याही व्यक्तिला सोडवता आली नाही.

एवढेच नाही पण जगातील विजेता बनण्याचा संकल्प केलेल्या सिकंदरने सुद्धा तीं गांठ सोडण्याचा यथा शक्ति प्रयत्न केला. शेवटी न रहावून त्याने ती उखडून आपल्या तलवारीने कापून काढली.

भुतांची भविष्यवाणी

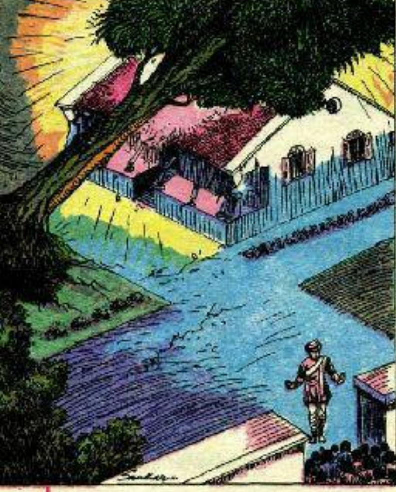
अम्बापुर गावात शंकरलिंग नावाचा एक तरुण रहात होता. तो आपल्या घराच्या मागील परसात भाजीपाला लावून तो बाजारात नेऊन विकून आपला उदरनिर्वाह करीत असे.

एके दिवशी त्याने भाजीपाला टोपलीत भरला व बाजारात नेला परंतु तो सर्वं विकता विकता संध्याकाळ झाली. निराश होऊन तो तशीच टोपली डोक्यावर घेऊन घरी यायला निघाला. बरीच रात्र उलटली वाटेतील चिंचेच्या झाडाखालून तो निघाला. नेमके त्याच वेळी आकाशात काळे कुट्ट ढग जमुन आले व विजा चमकून काही वेळातच मुसळधार पावसाला सुरवात झाली. त्याने धावतच एका चिंचेच्या झाडाचा आसरा घेतला. त्याला तेथे उभे राहून जवळ जवळ एक तास उलटला परंतु पाऊस थांबण्याचे काहीच लक्षण दिसले नाहीं.

तो मनातल्या मनांत विचार करू लागला. आता काय करावे बरे! असा विचार करीत तो चौंफेर पाहू लागला. थोड्या दूर एका कोपऱ्यांत त्याला ज्वालाग्नी पेटलेला दिसला. इतक्या रात्री पावसात आगीच्या ज्वाळा कशा बरे राहील्या आणि क्षणार्धात त्याने किंकाळी फोडली. त्या ज्वाळेच्या भोवताली कोंडाळी करून तीन भुते बसलेली त्याने पाहिली.

शंकरलिंगच्या किंचाळण्याने त्या भुतांनी वळून पहात त्याला विचारले–"ऐ पोरा ऐक, इथ येऊन बस. आम्ही तुला काही गिळून टाकणार नाही. अम्बापुरचा रहाणारा आहेस नां? सांग, उद्या तुमच्या गावांत काय काय घडणार आहे ते?"

भुतांच्या तोंडचे बोलणें ऐकून त्यांने आपले धैर्य एकवटले हळूहळू पुढे जात म्हणाला–"मी भाजीपाला विकून पोट भरणार मला काय माहीत असणार?"

"ठिक आहे, मी तुला सांगतो भविष्य" असे म्हणत त्यातील एक भुत थोडे पुढे आले व अग्नीतील एक ज्वाळा गिळत म्हणाले–"तुमच्या गावाच्या शाळेला लागून एक कडू लिंबाचे झाड आहे नां? वादळ पाऊसात झोडपले गेल्याने ते कुजून वाकले गेले आहे उद्या सकाळपर्यंत ते झाड शाळेवर कोसळणार आहे." डोळे किलकिले करीत ते भूत म्हणाले.

त्यातील भुतीणीने त्या ज्वाळेतून एक पेटता निखारा हातात घेतला व आपल्या डोक्यावर उधळत म्हणाली–"संध्याकाळी देवाची जी उत्सवमुर्तीची मिरवणुक निघणार आहे! तेव्हां त्याच्या समोरील हत्ती वेडापिसा होऊन उधळणार आहे." तिसरे भूत त्या भडकलेल्या अग्नीवर फुंकर घालित म्हणाले–"आज रात्री तुमच्या गावातील त्या मोठ्या तळघाला एक भेग पडणार आहे."

भुतांनी एका पाठोपाठ सांगितलेले भविष्य ऐकून शंकरलिंगला अत्यंत आश्चर्य वाटले. तितक्यात ती भुते खळाळून हंसू लागली आणि एकदम अदृश्य झाली. पाऊस थांबताच शंकरलिंग गावात येऊन पोहोचला तेव्हां बरेच फटफटले होते व बरीच मुले शाळेत जाण्यास निघाली होती. तितक्यात त्याला भुतांनी सांगितलेली गोष्ट लक्षात आली. तो धावत पळतच शाळेत आला व मुख्याध्यापकांच्या खोलीत सारा वृत्तात सांगत म्हणाला–"साहेब, कृपा करून आजचा दिवस शाळेला सुट्टी द्या."

अध्यापक नेमके त्यावेळी आपल्या घरगुती कामकाजामधे विचारमग्न होते. त्यामुळे त्यांनी शंकरलिंगचे ऐकून लगेच शाळेला सुट्टी देऊन टाकली. तो सर्वांना घेऊन शाळेची भित ओलांडून जात नाही तोच कडकडाट करीत झाड शाळेवर पडले.

थोड्या वेळातच भुतांच्या भविष्याची गोष्ट साऱ्या गावभर पसरली. गावातील काही प्रतिष्ठित माणसे शंकरलिंगला भेटून विचारू लागले–"बाळ त्या भुतांनी अजून काही सागितले नाही नां रे?"

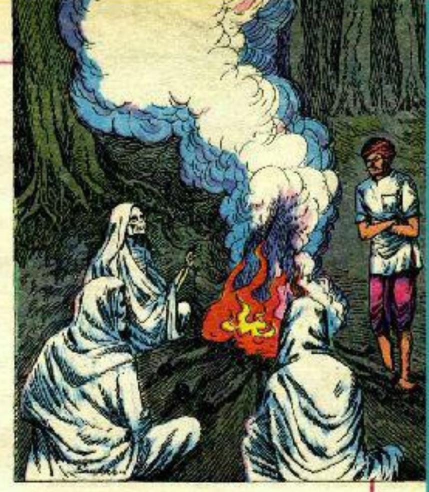
"संध्याकाळी निघणाऱ्या देवाच्या पालखी समोरील हत्ती पिसाळणार आहे व मध्यरात्री आपल्या तळ्याला मोठा तडा पडणार आहे." शंकरलिंगने सांगितले.

ह्यानंतर गावच्या मंदीराच्या पुजाऱ्यांनी माहुताला सांगून हत्तीला गावाच्या बाहेर नेऊन बांधले. परंतु देवाची पालखी उचलून निघाली तसा हत्तीने कर्कश धिकार करीत हिसडे देऊन साखळदंड तोडूले रानाकडे व सुसाट पळून गेला.

संकट टळल्याकारणांनी गावकऱ्यांनी शंकरलिंगचे तोंडभरून कौतुक केले. आणि मशाली घेऊन ते सर्व तळ्यापाशी आले सर्वजण डोळ्यात तेल घालून पहात राहीले. अर्ध्यारात्रीनंतर तळे पूर्णभरून गेले त्या पाण्याच्या जोराने तळ्यांच्या बांधाला तडा गेला परंतु सर्व लोकांनी पूर्वीच तो दगडविटा माती घालून बुजवला.

"अरे शंकर, भुतांचे भविष्य खरे झाले. उद्या रात्री पुन्हां जाऊन पहा ती भुते काय सांगतात?" असे म्हणत सर्व गावकऱ्यांनी त्याला जोर केला.

अंधार होताच शंकरलिंग भुतांना भेटण्यासाठी निघाला. लांबुनच शंकरलिंगला येत असलेला पाहून भुते त्याला म्हणाली–"काय अम्बापुरच्या रहाणाऱ्या आमचे भविष्य खरे झाले नां?"

"कां नाही होणार? तुम्ही जे जे सांगितलेत ते सर्व खोटे होईल असे कधी झाले आहे का? बर सांगा आज रात्री काय काय होणार आहे." शंकरलिंगने सांगितले.

भुतांनी त्याला सांगितले की, उद्या रात्रीं जमिनदाराचे घर लुटले जाणार आहे. आणि गावचे पाटील धनंजय ह्याच्या मुलीच्या लग्नाच्या प्रसंगी जी कढी बनवली जाणार आहे त्यात पाल पडणार आहे." असे म्हणत तो अदृश्य झाला.

शंकरलिंगने तावडतोब गावात येऊन जमिनदार व पाटील ह्यांना तशी कल्पना दिली. तेव्हां दोघे पूर्वीपासूनच सावध राहींले व त्यांनी आपली संकटे निवारण केली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी जमिनदार आपल्या घोडागाडीतून शंकरलिंगच्या घरी आले त्याला म्हणाले–"अरे आज रात्री तू भुतांना विचारून हि गोष्ट काढ की आम्हांला मुलगा केव्हां होणार ?" मी तुला तुझ्या केलेल्या कामाचे चांगले बक्षीस देईन." असे म्हणत जमिनदारने त्याच्या हातात शंभर सोन्याची नाणी ठेवली व तो निघून गेला.

ह्यानंतर त्या गावातील सावकार शंकरलिंगच्या घरी येऊन त्याला म्हणाला–"आमचे पूर्वंज व माझ्या बायकोच्या पूर्वजांच्या सात आठ पिढ्यापासूनच्या लोकांनी नौका व्यापार करून करोडो रुपये कमावले आहेत. तेव्हां माझी बायको माझ्या पाठीस लागली आहे की, हे फुटके दुकान काय कामाचे त्यामुळे तू जाऊन भुतांना विचार मी समुद्र व्यापारात सफल होईन का नाही?" असे सांगून सावकाराने त्याच्या हातात एक चांदीचे व सोन्याचे नाणें ठेवले आणि तेथून निघाला.

अशाप्रकारे सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत गावकऱ्यांनी येऊन आपापल्या अनंत अडचणी त्याला ऐकवल्या व त्यांच्याकडून प्राप्त झालेली संपत्ती पाहून त्याला चक्रावल्या सारखे झाले. ती सर्व मिळून एक हजार नाणी होती. शंकरलिंगने सर्वांनी सांगितलेल्या गोष्टीची एक यादी तयार केली व त्यातील पांचशे नाणी एका फडक्याचा बांधून त्याचीं पुरचुंडी तयार केली व तो त्या रात्री भुतांना भेटावयास गेला.

भुते त्याला पहाताच हंसू लागली व म्हणाली–"ये अम्बापुरवासी, ये."

शंकरलिंग निर्भयतेने पुढे जाऊन त्यांच्या घोळक्यात बसला व म्हणाला–"तुम्ही नेहमी होणाऱ्या वाईट गोष्टींचा खुलासा देता. आणी तुम्ही चांगल्या घडणाऱ्या गोष्टी सांगितल्यात तर बहुदा सोन्याचा पाऊसच पडेल." असे म्हणत त्याने सोन्याची नाणी दाखविली.

ह्यानंतर घडलेल्या साऱ्या गोष्टी त्यानें भुतांना सविस्तर सांगितल्या आणि गावकऱ्यांच्या अनंत मनोकामनांची एक यादी त्यांचा समोर ठेऊन तो म्हणाला–"तुम्ही ह्या साऱ्या प्रश्नांची उत्तरे देऊन हि पांचशे नाणी घ्या. माझा वाटा पांचशे रुपये मी घेऊन टाकला आहे. एका दिवसात एवढी मोठी मिळकत. मी आजपासून कामधंदा सोडला.

शंकरलिंगचे बोलणें ऐकून भुतांचे डोळे अंगार पाखडू लागले. त्यांनी ग्रामवासीयांनी सांगितलेल्या गोष्टीच्या कागदाची गुंडाळी व पैसे अग्नीकुंडात टाकून राख केले व त्याला दटावत म्हटले–"अरे मुर्खा, तू चुकनही ह्या बाजूला पुन्हां येऊ नकोस. जर कां आलास, तरी तुला आम्ही दिसणार नाहीत." असे म्हणून ती भुते एकदम अदृश्य झाली.

शंकरलिंगला एकदम आश्चर्य वाटले. त्याने एका काटकीने त्या अग्नीमधे डिवचून पाहीले परंतु त्याला एकही सोन्याचे नाणें आढळलें नाही. आता सकाळी तर सर्वांना पैसे परत करावयास पाहीजेत होते आता काय करावे बरे? तो खूप दु:खी झाला.

फटफटीत उजाडले त्या रस्त्याने जाणाऱ्या एका वृद्ध माणसानें त्याला पहाताच विचारले–"बाळ, काय झाले? तू असा चिंतामग्न कां दिसतो आहेस? असा तोंड करून कां बसला आहेस?"

शंकरलिंगने त्या वृद्ध गृहस्थास घडलेली गोष्ट सांगितली ते सर्व ऐकून तो वृद्ध त्याला म्हणाला–"बाळ, तुला भुते मुर्ख म्हणाली नां! ते बरोबरच आहे. भुतांना ते धन कशाला? त्यांनी जे दुष्ट काम केले त्यांचे प्रायश्चित म्हणुन त्यांना काही चांगले काम करावेसे वाटत होते. त्यामुळे त्यांनी तुझ्या गावांवर येणाऱ्या संकटाची सुचना तुला दिली. त्यांच्या उत्तम गुणांचा तू जो व्यापार करणार होतास त्यानेच त्यांना अत्यंत राग आला व ती अदृष्य झाली.

म्हाताऱ्याच्या बोलण्याने त्याला त्याची चुक लक्षात आली. त्याने मनांशी निश्चय केला की चार पांच महिने कष्ट अंग मेहनत करून गावकऱ्याचे पैसे त्यांना परत करावयाचे अशा विश्वासाने तो घरी परत आला.

सेनापतीची निवड

धवलगिरीचा सेनापती जयमल्ल अकस्मात मरण पावला. त्याकारणाने राजा प्रसन्नला त्याच्या जागेवर योग्य व्यक्तिची निवड करणे आवश्यक वाटले. त्याच्या सैन्यात अक्रम अमर आणि अर्हत असे तिघे-जण त्या पदाला योग्य असे होते परंतु तिघामधे कोणाला एकाला त्या पदावर नियुक्त करावे ह्याचा राजा गभीरतेने विचार करू लागला. तितक्यात प्रवल-गिरीचा मुख्य सेनापती राजाला भेटला.

धवलगिरी व प्रवलगिरी ह्या दोन्हीं राज्यांचे सलोख्याचे संबंध होते. प्रवल-गिरीच्या राजाला कानोसा लागला होता की शेजारदेशचा राजा आपल्या राज्यावर हल्ला करणार आहे. व तो सैन्य जम-विण्याच्या तयारीत आहे. त्यामुळे त्याने आपला मुख्य सेनापती सिंह ह्याला त्याच्या-कडे पाठवले.

सिंहनी दुसऱ्या राज्याच्या बाजूने गुप्त-रूपात जी युद्धाची तयारी चालू होती ह्याचा सविस्तर खुलासा केला व म्हटले–"महाराज, आमच्या महत्वाच्या गुप्तहेरांकडून मिळविण्यात आलेली ही ताजी बातमी आहे. आम्हांला अत्यंत सावधतेने राहीले पाहिजे असा आमच्या राजाचा विचार आहे. अशा कठीण प्रसंगी-तर आपला योग्य व समर्थ सेनापती जय-मल्लचा सुद्धा देहान्त झाला. ही दुर्दैवाचीच गोष्ट आहे म्हणावयाची.

"हो, ही गोष्ट तर खरीच आहे. परंतु मी त्या जागेला युक्त अशा व्यक्तिची निवड करू इच्छितो. असे म्हणत त्याने आपल्या पुढील सारी समस्या सेनापतीच्या समोर मांडली व म्हटले–"कोणत्याही परिक्षेच्या मार्फत अक्रम अमर व अर्हत ह्या तिघांपैकीं कोणाला तरी एकाला निवडावे असे म्हणतो हि तर चांगली गोष्ट आहे नां? ह्या बाबतीत आपला काय सल्ला आहे?"

सिंहने राजाचे म्हणणे लक्षपुर्वक ऐकले व दुसऱ्या दिवशी त्या तिघांच्या वेगवेगळ्या परिक्षा घेण्याचे आश्वासन दिले.

दुसऱ्या दिवशी राजा प्रसन्न व सेनापती सिंह एका महालातील जागेत स्थानापन्न झाले. त्यांनी सर्वांत प्रथम अर्हतला बोला-वले. अर्हतला सिंहने विचारले–"आम्हांला समजले आहे की, आपले काही शेजार-देशचे राजे आपल्या राज्यावर हल्ला करण्याच्या तयारीला लागले आहेत. काय तू सांगू शकतोस की, त्याचे सैन्यबळ किती आहे?"

ताबडतोब अर्हतने त्या त्या राज्यातील राजाचे सैन्यबळ, घोडदळ हत्तीदळ व इतर आयुधे सामुग्री ह्याचे खुल्लमखुल्ला वर्णन करून सांगितले.

सर्व गोष्टी ऐकल्यानंतर सेनापतीने अर्हतला विचारले–"ठिक आता हे सांग तुझ्या धवलगिरी राज्याचे सैन्यबळ कितीं आहे?"

अर्हतने जरा देखिल संकोच न करता आपल्या राज्यातील विविध सैन्यबळांची माहिती दिली आणि हे सुद्धा सांगितले की किती सैन्य कोणकोणत्या सीमेवर तयार आहे.

सिंहने त्याची पाठवणी केली नंतर अमरला बोलावले आणि त्याच्या समोरही

त्याच सर्व गोष्टी ठेवल्या ज्या अहूंतला विचारल्या होत्या.

अमरने सुद्धा अहूंत सारखेच सर्व खुलासेवार वर्णन करून सांगितले.

सिहने अमरला पाठवून दिले व अक्रमला बोलावून घेतले. अक्रमच्या समोर त्याच सर्व गोष्टी मांडल्या ज्या पहिल्या दोघांना विचारल्या होत्या. अक्रमने शेजारपाजारच्या राज्यातील व्यवस्थित माहीती सांगितली परंतु आपल्या राज्यातील एकही गोष्ट उघड केली नाही. फक्त एवढेच सांगितले की, त्या संबंधी आपण काही जाणत नाही. अक्रमला पाठवून देऊन सिहने प्रसन्नराजाला म्हटले– "महाराज, अक्रमच आपल्या राज्याचा सेनापती होण्यायोग्य आहे.

त्यावर राजाला अत्यंत आश्चर्य वाटले त्याने उत्सुकतेने विचारले–"सेनापती, जी व्यक्ति आपल्या राज्यातील सैन्यबळ किती आहे हे सुद्धा समजू शकत नाही. अशा व्यक्तिला मुख्य सेनापतीच्या पदावर निवडणे योग्य होईल कां ?"

"महाराज, अक्रमला देशातील सैन्यबळाची संपूर्ण माहीती आहे. परंतु त्याने ती गोष्ट माझ्या समोर गुप्त ठेवली. आपण कृपया ह्याबाबतीत त्याच्याशी विचार-विनिमय करावा.' सिहने राजाला सुचवले.

सिह जेव्हां आपल्या राज्यात परत आला तेव्हां राजाने अक्रमला महालात बोलावले व विचारले–"काय तुम्हांला आपल्या राज्यातील सैन्यबळाची अजिबात माहीती नाही का ?"

त्यावर अक्रम अत्यंत नम्रतेने म्हणाला– "महाराज, आपला देश व धवलगिरी अगदी मित्रदेश असले तरी आपण अशा गोष्टी कधीही सांगता कामा नये कारण भविष्यात किती तरी बदल घडू शकतो. तेव्हां माझा आपला विचार आहे की, शेजार राज्याला आपल्या राज्यातील सैन्य-बळ सांगणे अजिबात योग्य नाही.

हे उत्तर ऐकून राजा अत्यंत प्रसन्न झाला. त्याच क्षणी त्याने अक्रमला सेना-पती पदावर नियुक्त करण्याचे जाहीर केले.

शहाणा

कोण्या एका गावात एक शेतकरी रहात होता. त्याला एकुलता एक मुलगा होता. त्यामुळे शेतकऱ्यांने त्याला लाडाने लहानाचे मोठे केले. त्याचा विश्वास होता की, तो एक समर्थ व्यक्ति बनेल. शेतकऱ्याचा मुलगा सुद्धा मनात नेहमी असाच विचार करीत असे की, आपण एक ना एक दिवस नक्कीच शहाणे होवू. त्याच्या मनात जेवढी आशा होती तेवढी त्याच्या वडि-लांच्या मनांत नव्हती. एक दिवस शेतकऱ्यांने आपल्या मूलाला म्हटले–"बाळा, आता तू मोठा झालास तू मला कोणतीच मदत करीत नाहींस. तुझी बुद्धी दिवसेदिवस मंद होत चालली आहे कां ?"

"मी जर बुद्धिमंद असलो तर सांगा दुसरा कोण शहाणा आहे ? मी काय करूते सांगा. माझ्या गुणांचीची ओळख कशी पटवून देऊ." मुलगा आपल्या वडीलांना म्हणाला.

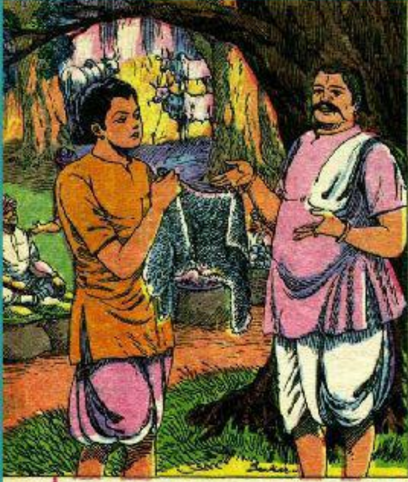
"आपल्या घरीं मेंढीचे चामडे आहे. ते बाजारात नेऊन विक !" शेतकरी म्हणाला.

"मी काय एका मिनीटात चामडे विकून पैसे घेऊन येईन." मुलगा वडीलांशी पैंज लावीत म्हणाला.

"अरे वेड्या, चामडे विकून पैसे आणण्यात काय शहाणपणा ! हे काम काय कोणीही करू शकेल. तू पैशांसोबत कातडे सुद्धा आणले पाहिजेस." शेतकरी म्हणाला.

मुलगा झटक्यात म्हणाला–"अरे वा ! तसेच करेन. पहातच रहा उद्या संध्याकाळ पर्यंत मेंढीचे कातडे व त्यांची किंमत सुद्धा घेऊन येतो.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी शेतकऱ्याच्या मुलाने ते मेंढीचे कातडे गुंडाळी करून खाकोटीस मारले आणी तो बाजाराकडे निघाला त्याने बाजारात पाऊल ठेवले न

ठेवले तोच एक व्यक्ति समोरून आली व त्यांनी विचारले–"अरे बाबा, हे मेंढीचे कातडे केवढ्या किमतीला विकणार आहेस?

मी कोणत्याही किमतीला मेंढीचे कातडे. विकेन परंतु मला चामडे व त्याची किंमत पाहीजे आहे." शेतकऱ्याचा मुलगा म्हणाला.

त्यावर तो गिऱ्हाईक खदखदून हसू लागला व म्हणाला–"वाह रे, काय मस्त कल्पना आहे. आजपर्यंत कोणाच्याही डोक्यात असे आले नसेल. तरी सुद्धा काही लोकांचा शोध काढ की, कोणी चामडे घेतल्याशिवाय त्याचे पैसे देतो काय?" असे म्हणत तो आल्यावाटेने पुन्हां गेला.

बाजारात अनेक लोकांनी शेतकऱ्याच्या मुलाला त्या चामड्याची किंमत विचारली. सर्वांना त्यांनी तेच उत्तर दिले. त्यावर सर्वजण हसत आपापल्या वाटेने निघून गेले.

दिवस ढळू लागला. शेतकऱ्याच्या मुलाने जे चामडे आणले होते. ते अजुनपर्यंत त्याच्या खाकोटीतच दबलेले होते. सर्व बाजार हिंडून त्याचे पाय दुखू लागले. तो शेवटी एका माणसांच्या घोळक्यापाशी तो आला व डोकावून पाहू लागला.

त्या गर्दीच्या मध्यभागी एक जादुगार सर्व लोकांना जादू करून दाखवीत होता. शेतकऱ्याच्या मुलाला पहाताच तो म्हणाला–"अरे मेंढीचे कातडे माझ्याकडे दे. मी एक जादू करून दाखवतो.

शेतकऱ्याच्या मुलाने आपल्या हातातले कातडे जादुगाराच्या हातात दिले. त्याने ते चामडे जमीनीवर उभे केले. त्यावर आपले उपरणें टाकून ते झाकले आणि प्रेक्षकांना टाळ्या वाजविण्यास सांगितल्या नंतर त्याने उपरणें काढले. तेव्हां त्या उपरण्या खाली चामड्या ऐवजी एक आंब्याचे झाड होते. त्या झाडाला एक आंबा लागलेला होता.

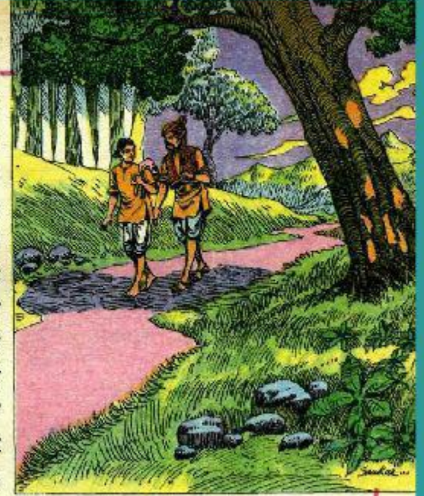
शेतकऱ्याच्या मुलाला अंचबा वाटला. तो जादुगाराकडून आपले चामडे मागणार तेवढ्यात तो जादुगारच अदृश्य झाला.

शेतकऱ्याचा मुलगा त्याला इकडे तिकडे शोधू लागला व तो रडकुंडीस आला. कारण त्याने आपल्या वडीलांना चामड्या-सकट त्याची किंमत सुद्धा आणून देईन म्हणून वचन दिले होते. त्या चामड्याची किंमत तर दूर परंतु चामडे सुद्धा नाहीसे झाले होते. जर रिकाम्या हाताने परत गेलो तर आपण एक मूर्ख बावळट आहोत ही गोष्ट सिद्ध होईल ही भीती त्याला वाटली. भुकेने त्याच्या पोटात कावळे ओरडू लागले. समोर आंब्याच्या झाडाला आंबा लागलेला होता. त्याने विचार केला की, तो तोडून खाऊन आपली भुक तरी भागवता येईल असा विचार करून त्याने तो आंबा तोडला. परंतु दुसऱ्याक्षणी ते झाड अदृश्य झाले व तेथे चामडे जसेच्या तसे उभे दृष्टीस पडले.

"अत्यानंदाने त्याने एका झेपेत ते चामडे उचलले व खाकोटीस मारले. आणी तो गावाच्या दिशेने निघाला.

सूर्य मावळायला थोडाच अवधी शिल्लक होता. सर्व रस्ता व सामसुम झाला होता. थोडा दूर जातो तोच त्याला कोणाची तरी हांक ऐकू आली त्याने वळून पाहीले तो जादुगार मागून चालत येत होता.

जादुगार त्या शेतकऱ्याच्या मुलाजवळ आला आणि त्याच्या बरोबर चालू लागला.

त्याला म्हणाला–"मी तुला एक सल्ला देऊ इच्छितो. तू विसरू नकोस. तुझे भले होईल."

"कोणता बाबा असा सल्ला आहे? मुलाने विचारले.

"रस्त्यात जर कोणी बायका दिसल्या तर त्यांना कुशल प्रश्न विचारावे." जादुगार म्हणाला.

थोडे दूर चालून गेल्यावर ते वेगवेगळ्या दिशेने निघून गेले. तो मुलगा संध्याकाळ पर्यंत एका तळ्यानजिक येऊन पोहोचला त्याच्या बाजुलाच एक घर होते. त्या घरातून एक सोळा वर्षाची मुलगी बाहेर आली व तळ्या-तून पाणी भरून घेऊन जाऊ लागली तेव्हां त्याने तिला जवळ जात क्षेम विचारले.

तुम्ही पण सर्व ठिक आहात नां ? त्या मुलीने त्याला विचारले नंतर थोड्याफार गप्पागोष्टी केल्याने त्या मुलीच्या लक्षात आले की शेतकऱ्याच्या मुलाने सकाळपासून काही खाल्लेले दिसत नाही. तीने त्या मुलाला आपल्या घरी नेले. ज्वारीची भाकरी व झुणका खायला दिला. त्यानंतर तिने त्या मेंढीच्या कातड्या विषयी विचारले.

माझ्या वडिलांनी ह्या कातड्या सोबत ह्याची किमतपण घेऊन यायला सांगितले आहे. परंतु मी तसे काही करू शकलो नाही.

"बस, एवढेच ना ! थांब मी तुला चामडे व त्याची रक्कम देते." असे म्हणत तिने त्याच्या जवळून ते कातडे घेतले त्याच्या वरची सर्व लोकर काढली व त्याची किमत देऊन ते कातडे त्याचे त्याला परत केले.

तो मुलगा खूप आनंदला. तिचा निरोप घेऊन तो घरी निघाला. घरी आल्यावर आपल्या मुलाने चामड्यासकट पैसे सुद्धा आणलेले पाहून त्याला आश्चर्य वाटले त्याने विचारले–" मुला, तुला ह्याचा उपाय कोणी कसा सांगितला ?

एका तरुणीने सांगितला असे म्हणत त्याने घडलेला सारा वृत्तांत वडीलांना सांगितला.

" मुला, हाच तुझा चांगुलपणा आहे ? जर अशी मुलगी भेटली तर तिच्याशी लग्न करावयास पाहीजे होतेस वेडा म्हणून मी नेंहमी म्हणत असतो. तू अगही बावळट आहेस !"

शेतकऱ्याच्या मुलाला राग आला तो उठून घराबाहेर पडला व त्या तळ्याकांठच्या घराशी येऊन पोहोचला व घरात जात त्या मुलीला म्हणाला–" अग ऐक, तू माझ्या बरोबर लग्न करशिल ?

ती मुलगी पोट धरून खदरखदून हंसू लागली व लग्नाला संमत्ती दर्शवून ती त्या तरुणाबरोबर त्याच्या घरी आली. शेतकऱ्याने दोघांचे लग्न थाटाने लावून दिले.

पक्षी आणि प्राणी :

अमेरीकेतील नौका संशोधन संस्थानाने सन् १९७६ मध्ये एक विचित्र शार्क माशाचा शोध लावला आहे ह्या माशांच्या तोंडात सात ओळी मधें सुई सारखे दात असतात. ह्याची लांबी ४.४२ मीटर असते. आणि ह्याचे वजन ७४५ किलोग्रॅम. ह्याला प्रचंड तोंडाचा शार्क (मेगा माऊथ शार्क) असे संबोधतात.

मेगा माऊथ शार्क

घुबडचे कान

काही प्रकारच्या घुबडाच्या डोक्यावर काना-सारखा जो भाग दिसतो. ते खरे कान नसतातच. ते खरे त्याचे पंख असतात. खरे तर कान डोक्याच्या दोन्ही बाजुला पंखाच्या आतल्या बाजुला लपलेले असतात.

जगातील सर्वात छोटे वटवाघुळ हे थायलंड मधे आहे. ह्याचे पंख १०० मिलीमिटर इतके लांब व ३.३ मिली-मिटर लांब शरीर असते.

